

Janni Salmela & Hannaleena Silvola

Lapsen parhaaksi

- omahoitajuus ja lapsen osallisuus päiväkodissa

Opinnäytetyö

Syksy 2011

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi

Tekijä: Janni Salmela & Hannaleena Silvola

Työn nimi: Lapsen parhaaksi – omahoitajuus ja lapsen osallisuus päiväkodissa

Ohjaaja: Minna Zechner

Vuosi: 2011

Sivumäärä: 67

Liitteiden lukumäärä: 4

Opinnäytetyön aiheina olivat omahoitajuus päiväkodissa sekä lapsen osallisuus omahoitajaryhmässä. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää omahoitajuuden toimivuutta päiväkodissa, sen merkitystä lapsille ja lasten osallisuuden toteutumista omahoitajaryhmässä. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään omahoitajuuden ja lapsen osallisuuden lisäksi kiintymyssuhdeteoriaa, joka on yksi omahoitajakäytännön lähtökohdista. Avaamme myös vanhempien ja kasvattajan välillä tapahtuvaa kasvatuskumppanuutta, koska se on omahoitajakäytännön rinnalla kulkeva toimintatapa.

Omahoitajuus päivähoidossa on vielä melko uusi toimintatapa, joten tästä syystä sen tutkiminen toi niin meille, varhaiskasvatuksen alaisuudessa toimiville kasvattajille kuin asiasta kiinnostuneille lisää tietoa kyseisestä käytännöstä. Lapsen osallisuutta pohditaan paljon nyky-yhteiskunnassamme, mistä syystä se on merkittävä osa opinnäytetyötä. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena käyttäen aineistonkeruumenetelmänä videointia ja havainnointia. Tutkimuskohteena oli yksi lapsiryhmä Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishankkeen pilottipäiväkodista. Aineistonkeruu toteutettiin viitenä päivänä kevään 2011 aikana.

Tutkimustulokset osoittivat, että omahoitajakäytäntö toimintatapana on lapsen sopeutumista päivähoidon helpottava työmuoto. Käytännön toteutus vaatii vielä joiltakin osin kehittämistyötä, mutta omahoitajuuden hyödyt ovat silti hyvin nähtävissä. Suurimmat hyödyt koskivat omahoitajan tietoutta jokaisesta lapsesta yksilönä. Omahoitajakäytäntö antaa lapselle turvaa: lapsi voi luottaa omahoitajan lohduttavan surussa, mutta myös tukevan, kannustavan ja ohjaavan sopivassa käytöksessä. Käytäntöä kehitettäessä tulisi kiinnittää erityisesti huomiota siihen, ettei omahoitajuutta toteutettaisi tiukasti vain teoretiedon pohjalta, vaan uskallettaisiin luottaa rohkeammin myös omaan ammattitaitoon teoretietoa soveltaen. Omahoitajaryhmässä lapsen osallisuus toteutui hyvin; lapset pystyivät vaikuttamaan asioihin. Koska meillä ei ollut vertailukohtaa, emme voi kuitenkaan yleistää, että vain omahoitajaryhmässä lapset olisivat osallisia.

Avainsanat: Omahoitajuus, kiintymyssuhdeteoria, lapsen osallisuus.

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Janni Salmela & Hannaleena Silvola

Title of thesis: The Child's best interests – Primary nursing practice and child participation in day-care centre

Supervisor(s): Minna Zechner

Year: 2011

Number of pages: 67

Number of appendices: 4

This thesis deals with the primary nursing practice in child day care centre and with child participation in a day care group following the primary nursing practice. The aim of the study was to investigate the functionality of primary nursing and its importance to children and to explore how child participation is implemented in a group following the primary nursing practice. Apart from primary nursing and child participation, the theory section deals with the attachment theory, which is one of the premises of primary nursing in child care. The work also deals with educational partnership between parents and early educators.

Primary nursing is still a relatively new practice in day care, so the study brought us and others interested more information about this practice. A great deal of attention is given to child participation in society nowadays, which is why it is also a significant part of this thesis. The study was qualitative and it was conducted using videotaping and observation as data collection methods. The target group was one group of children in the pilot day care centre for the project with children, youth and families in South Ostrobothnia. Data were collected on five days during spring 2011.

The results show that the primary nursing practice facilitates the child's adjustment to day care. The practical implementation of the method requires further development in some respects, but the benefits are already visible. The main benefit was that the primary day care provider knows the child's individual needs. Primary nursing gives security; the child can rely on the primary day care provider comforting in sorrow, but also on her or him supporting, encouraging and guiding towards appropriate behavior. When developing the practice, particular attention should be paid to the fact that primary nursing in day care should not be strictly based on theoretical information only, but more courageously on the employee's competence and application of theory. In the group that follows this practice, child participation was well implemented; the children were able to contribute to matters affecting them. Since we had no point of comparison, however, we cannot generalize and say that child participation is only implemented in primary nursing groups.

Keywords: Personal nursing, attachment theory, children participation

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Tutkimuksen lähtökohdat	8
2.2 Tutkimuksen viitekehys	9
2.3 Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishanke.....	10
2.3.1 Kaste-ohjelma	11
2.3.2 Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke	11
2.3.3 Pilottipäiväkodin toimintamalli	12
3 OMAHOITAJUUS	14
3.1 Omahoitajuuden historia	14
3.2 Omahoitajuuden toimintatapoja	14
3.2.1 Vanhempia ei unohdeta – lapsen tukeminen hoitopäivän ajan	15
3.2.2 Lapselle annettava tukea jälleennäkemiseen.....	16
3.2.3 Aloituskeskustelut ja pehmeä lasku päivähoitoon	16
3.2.4 Pienryhmätoiminta	17
3.3 Omahoitajuuden haasteet.....	19
4 LAPSEN OSALLISUUS	21
4.1 Mitä on osallisuus?.....	21
4.2 Oikeus osallisuuteen	23
4.3 Lapsen osallisuuden tasot.....	24
4.4 Osallisuus päivähoidossa.....	25
4.5 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa osallisuuden taustalla.....	27
5 KIINTYMYSSUHDE	28
5.1 Kiintymyssuhdemallit.....	28
5.2 Kiintymyssuhde päivähoidossa	29
6 KASVATUSKUMPPANUUS.....	31

6.1 Kasvatuskumppanuuden tavoitteet	31
6.2 Kasvatuskumppanuutta ohjaavat periaatteet	32
7 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT	34
7.1 Tutkimustapa.....	34
7.2 Tutkimuksen kohderyhmä	35
7.3 Aineiston keruu	36
7.4 Tutkimuksen eettisyys	39
7.5 Tutkimuksen luotettavuus; valideetti ja reliabiliteetti	41
8 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	44
8.1 Analysointi.....	44
8.2 Omahoitajuuden toimivuus sekä vaikutus lapseen.....	45
8.2.1 Hoitajien persoonien vaikutukset omahoitajuuteen	46
8.2.2 Omahoitajuuden hyödyt	47
8.2.3 Omahoitajan merkitys lapselle	48
8.2.4 Omahoitajuuden haasteet ja kehittämiskohdat	49
8.3 Lapsen osallisuuden toteutuminen omahoitajaryhmässä	54
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	57
10 POHDINTA	59
LÄHTEET	62
LIITTEET	67

1 JOHDANTO

Puolitoistavuotias Julius on käynyt tutustumassa päiväkotiin ja ryhmään, jossa hän on aloittamassa hoidon äidin palatessa työelämäänsä. Tutustumispäivä sujui ongelmitta Juliuksen tutkiessa innoissaan uutta ympäristöä äitinsä kanssa. Mutta, kun ensimmäinen hoitopäivä koittaa, Julius ei haluaisi irrottautua äidistä. Lopulta äidin on jätettävä itkevä Julius hoitotädeille. Tilanne ei ole parempi äidin työpäivän päätyttyä vaan päiväkodin ovella on vastassa kiukutteleva poika. Äiti harmistuu entisestään. Hoitaja ei kykene kertomaan Juliuksen päivästä kovin tarkasti, koska hän ei ole ollut vielä montaa tuntia töissä. Julius ripustautuu loppupäiväksi äitiin, eivätkä seuraavatkaan hoitopäivät suju kuten on toivottu.

Yllä oleva kuvitteellinen tarina saattaa olla todellisuutta monissa suomalaisissa perheissä. Vaikka päivähoitossa pyritään turvaamaan lapsen suotuisa kehitys, saattavat pienen lapsen tarpeet ja pelot jäädä huomiotta. Päivähoidon aloitus tuo suuria muutoksia lapsen elämään ja varsinkin hyvin pienen lapsen voi olla vaikea sopeutua kotihoidosta päivähoitoon. Voimme pohtia, miltä tarinan Juliukselta on tuntunut olla vieraiden aikuisten ja lasten ympäröimänä ilman vanhempiaan? Miten Julius on pelännyt, kun tuttu ja turvallinen äiti on kadonnut pitkäksi aikaa? Miten eroa vanhemmista pystyttäisiin helpottamaan päivähoiton aikana?

Koska ero vanhemmista voi olla pienelle lapselle vielä vaikea käsitellä yksin, on päivähoitossa alettu kehittää, Suomessa vielä melko tuntematonta toimintamuotoa: omahoitajuutta. Omahoitajuus on pidempään käytössä olleen menetelmän, kasvatuskumppanuuden, rinnalla kulkeva toimintatapa, jonka tarkoituksena on kannatella lapsen ja vanhemman välistä suhdetta hoitopäivän ajan (Nisula 2010; Laitinen 2004, 20). Lapsi saa päiväkotiin siirtyessään oman nimetyn hoitajansa, johon lapsi ensisijaisesti tutustuu – näin ollen lapsen ja omahoitajan välille pyritään muodostamaan vakaa kiintymyssuhde, jonka avulla lapsen on helpompaa sopeutua päivähoitoon (Mikkola & Nivalainen 2009, 34).

Opinnäytetyömme aiheena onkin omahoitajuus päiväkodissa. Aihe on varsinkin Etelä-Pohjanmaalla vielä melko tuntematon, mutta esimerkiksi Etelä-Suomessa omahoitajakäytäntö on jo useammassa päiväkodeissa käytössä. Koska omahoitajuus on Suomessa vielä melko tuore käytäntö, on opinnäytetyömme tästä syystä

hyvin ajankohtainen. Halusimme tarkastella omahoitajuutta lapsen kannalta sekä lapsen osallisuuden näkymistä omahoitajaryhmässä. Työmme tarkoituksena on tuoda tietoa omahoitajamenetelmän toimivuudesta tutkimuksen kohderyhmänä olleessa lapsiryhmässä. Tutkimuksemme on laadullinen ja aineisto on kerätty videoimalla ja havainnoimalla lapsiryhmää, jossa omahoitajakäytäntö on käytössä.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Halusimme, että opinnäytetyöstä olisi mahdollisimman paljon hyötyä myös muille. Tästä syystä lähdimme etsimään yhteistyökumppania (LIITE 1) lapsiin kohdistuvaa opinnäytetyötä varten. Otimme yhteyttä Kaste-hankkeen sisällä toimivaan Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishankkeessa työskentelevään projektityöntekijään, jolta saimme useita vaihtoehtoja heille hyödyllisistä aiheista. Valitsimme vaihtoehdoista meitä itseämme eniten kiinnostavan eli omahoitajuuden päiväkodissa. Aihe kiinnostaa meitä erityisesti siksi, että omahoitajakäytäntö on ollut meillekin vielä melko vieras toimintatapa päivähoidossa. Kokeemme tärkeäksi, että tätä menetelmää kokeiltaisiin ja kehitettäisiin siten, että siitä syntyisi toimiva kokonaisuus, jotta lapsen on turvallista ja viihtyisää kehittyä päivähoidossa kodin rinnalla.

Tähän mennessä kyseisestä aiheesta tehdyt opinnäytetyöt ovat olleet työntekijöiden tai vanhempien näkökulmasta toteutettuja. Me olisimme halunneet katsoa asiaa lapsen näkökulmasta. Tiedostimme alusta asti kuitenkin näkökulman haastavuuden, sillä pienten lasten mielipiteen saaminen sellaisena kuin he itsensä oikeasti kokevat, on hankalaa. Näkökulman haastavuuden vuoksi tutkimus on tehty ja analysoitu osittain yleisellä tasolla, mutta tavoitteena on ollut painottaa lapsen etua.

Omahoitajuuden lisäksi Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishankkeessa kiinnitetään huomiota lapsen osallisuuden vahvistamiseen. Halusimmekin ottaa lapsen osallisuuden toteutumisen omahoitajaryhmässä osaksi tutkimusta. Lapsen osallisuus ja osallistumismahdollisuudet ovat tärkeitä, huomionarvoisia. Lapsen osallisuuden mahdollisuudet ovat joskus hyvin vähäisiä, mistä syystä halusimme tarkastella, vaikuttaako omahoitajaryhmässä toimiminen lapsen osallistumiseen. Tutkimuksessamme olemme kuitenkin painottaneet enemmän omahoitajuutta kuin lapsen osallisuutta ja lapsen osallisuus on pyritty linkittämään omahoitajuuteen.

Tutkimuskysymyksiksemme muodostuivat:

- Millainen vaikutus omahoitajuudella on lapseen?
- Millainen on omahoitajuuden toimivuus yleisesti?
- Miten lapsen osallisuus näkyy omahoitajaryhmässä?

2.2 Tutkimuksen viitekehys

Tutkimuksemme on toteutettu varhaiskasvatuksen piirissä. Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka tapahtuu pienten lasten eri elämänpiireissä. Yhteiskuntamme järjestää, valvoo ja tukee varhaiskasvatusta, jota järjestetään valtakunnallisten linjausten mukaisesti varhaiskasvatuspalveluissa, joista keskeisin on päiväkotitoiminta. Lähtökohtana varhaiskasvatuksella on kokonaisvaltainen näkemys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta, joka perustuu kasvatustieteelliseen tietoon ja tutkimukseen sekä pedagogisten menetelmien hallintaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.) Suomalainen varhaiskasvatus perustuu muun muassa kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin. Varhaiskasvatusta ja sen järjestämistä säätelee kuitenkin päivähoitolaki. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 116.)

Työn teoreettinen viitekehys koostuu omahoitajuudesta, lapsen osallisuudesta, kiintymyssuhdeteoriasta ja kasvatuskumppanuudesta. Olemme aloittaneet teoriaosuuden käsittelemällä omahoitajuutta, joka on työmme varsinainen tutkimusaihe. Omahoitajakäytäntö perustuu kehityspsykologiaan, psykodynaamiseen kehitysteoriaan sekä myöhemmin esiteltävään kiintymyssuhdeteoriaan. Näiden teorioiden mukaan lapsen kehittyminen eheytyneeksi yksilöksi ei ole mahdollista ilman turvallista ja pysyvää kiintymyssuhdetta. (Korkalainen & Tuliharju 2010, 3.)

Tarkasteltuamme omahoitajuutta tarkemmin, kerromme lapsen osallisuudesta. Lapsen osallisuus omahoitajaryhmässä on yksi tutkimuksemme osa-alue. Perustana lapsen osallisuudelle on turvallisuuden kokemus sekä kohdatuksi tuleminen, mutta tärkeintä osallisuutta lapselle on vaikutusmahdollisuudet siinä elinpiirissä, jossa he kasvavat, leikkivät, oppivat, nauttivat, keksivät ja ylipäättään toimivat ja ovat mukana (Karlsson 2005, 8; Lapsiasiavaltuutettu 2009). Omahoitajuus vaikut-

taa lasten osallisuuteen, koska kasvattajat luovat edellytykset osallisuuteen ja varsinkin pienten lasten osallisuuden kohdalla kasvattajan rooli korostuu. Lasten ikä tulee huomioida toteutettaessa osallisuuden mahdollisuutta. Kun omahoitajan ja lapsen välinen kiintymyssuhde on vahvistunut, tunne osallisuudesta mahdollistuu. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 118–119; Tiilikainen 2008, 127–128.)

Lapsen osallisuuden käsittelyn jälkeen siirrymme selventämään kiintymyssuhdeteoriaa, joka on yksi omahoitajuuden lähtökohdista (Korkalainen & Tuliharju 2010, 3). Kiintymyssuhde tarkoittaa kahden henkilön välille muodostuvaa tunnesidettä (Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus - kiintymyssuhteen perusta 2008). Kiintymyssuhdeteorian kautta saamamme tieto lapsen kiintymyssuhteiden merkityksestä on huomattu myös päivähoitossa, mistä johtuen olemme tätä aihetta työssä käsitelleet.

Kiintymyssuhdeteorian jälkeen olemme avanneet omahoitajuudelle tärkeää rinnakkaismenetelmää, kasvatuskumppanuutta. Kasvatuskumppanuus merkitsee lapsen päivähoiton kasvattajien sekä lapsen vanhempien välistä kumppanuutta, jonka avulla pystytään täyttämään niitä tavoitteita, joita varhaiskasvatukselle on asetettu (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31). Kasvatuskumppanuudella ja omahoitajuudella on yhtenäinen tavoite – kannatella lapsen ja vanhemman välistä suhdetta (Laitinen 2004, 20; Kaskela & Kekkonen 2006, 26). Tällöin molemmat toimintamallit tukevat toisiaan.

2.3 Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishanke

Opinnäytetyömme yhteistyötahona toimi Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishanke, joka on osa kansallista Kaste-ohjelmaa. Olemme esitelleet seuraavassa lyhyesti niin Kaste-ohjelman kuin Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishankkeen. Näiden lisäksi olemme käsitelleet Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishankkeen pilottipäiväkodin toimintamallia. Pilottipäiväkodilla tarkoitetaan päiväkotia, jossa hankkeen sisäisiä tavoitteita pyritään toteuttamaan.

2.3.1 Kaste-ohjelma

Kaste-ohjelma on sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa toimiva kansallinen kehittämisohjelma. Vuosien 2008–2011 sosiaali- ja terveystoiminnan tavoitteet, kehittämistoiminnan ja –valvonnan painopisteet sekä uudistus- ja lainsäädäntöhankkeet määritellään Kaste-ohjelmassa. Näitä tavoitteita ovat: ihmisten osallisuuden lisääntyminen ja vastaavasti syrjäytymisen väheneminen, ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden lisääntyminen ja hyvinvointi- ja terveyserojen kaventuminen sekä palveluiden, laadun, vaikuttavuuden ja saatavuuden paraneminen ja alueellisten erojen vähentyminen. Näihin tavoitteisiin pyritään ongelmien ennaltaehkäisyllä ja mahdollisimman varhaisella puuttumisella, henkilöstön riittävyyden ja osaamisen varmistamisella sekä palvelukokonaisuuksia ja toimintamalleja eheyttämällä. (Hyvinvointi ja terveys on yhteinen tavoite 2009, 2–3.)

2.3.2 Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke

Kaste-ohjelmalle on Sosiaali- ja terveysministeriö asettanut viisi alueellista johtoryhmää. Etelä-Suomen, Itä- ja Keski-Suomen, Länsi-Suomen, Pohjois-Suomen sekä Väli-Suomen johtoryhmien tehtävänä on huolehtia, että Kaste-ohjelma toteutuu alueittain. Väli-Suomen alueeseen kuuluu Etelä-Pohjanmaa, Pirkanmaa, Pohjanmaa, Kanta-Häme ja Päijät-Häme. Näissä maakunnissa Kaste-ohjelman alaisuudessa toteutetaan KASPERI – Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden hankekokonaisuutta, jolla on 11 osahanketta. Yksi näistä osahankkeista on Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke. (Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke.)

Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishankkeeseen ovat sitoutuneet kaikki kunnat Etelä-Pohjanmaan alueelta sekä Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri. Osahankkeen toiminta-aika on 17.8.2008–31.10.2011 ja sen tavoitteena on lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden kehittäminen kohderyhmän omissa toimintaympäristöissä. (Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke.) Tällaisia toimintaympäristöjä ovat muun muassa neuvolat, päiväkodit sekä koulut. Kehittämistyössä pyritään lisäämään osallisuutta sekä mahdollistamaan matalan kynnyksen toimintamuotoja. Lisäksi hankkeen tavoitteena on

kehittää moniammatillista yhteistyötä yli sektorirajojen, johon pyritään erilaisten toimintavaihtoehtojen käyttämisellä peruspalveluiden vahvistamiseksi. (Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke.)

Tavoitekokonaisuudet osahankkeelle on muodostettu kehittämisenäkökulman pohjalta. Näitä tavoitekokonaisuuksia ovat perhekeskusverkoston kehittäminen, jalkautuvien palvelujen kehittämiskokonaisuus sekä perhetyön kehittäminen ja peruspalveluiden vahvistaminen. Perhekeskusverkoston kehittäminen tapahtuu Kersanet-verkkoportaalin pohjalle. Jalkautuvassa palveluiden kehittämiskokonaisuudessa moniammatillista yhteistyötä tehdään pilottikohteissa, joista saatujen kokemusten kautta toimintamalleja levitetään koko toiminta-alueelle. Myös perhetyötä kehitetään erilaisten kehittämispilottien kautta. Perhetyön ja peruspalveluiden kehittämisessä pääpaino on ennaltaehkäisevässä työskentelyssä. (Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke.)

2.3.3 Pilottipäiväkodin toimintamalli

Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke on ollut käynnistämässä pilottipäiväkotinsa kehittämistoimintaa. Pilottikohteen tilat mahdollistivat moniammatillisen yhteistyön muun muassa neuvolan, päiväkodin, koulun ja seurakunnan kanssa. Pilottipäiväkodissa keskityttiin aluksi varhaiskasvatuksen toiminnan käynnistämiseen. Kehittämistyön tuloksena on tuotettu osallistava hyvinvoiva lapsi – työprosessimenetelmä. Tämä menetelmä voidaan jakaa vielä kuuheen osaproessiin, joita ovat: varhaiskasvatuksen palveluohjaus, alkukäynti lapsen kotona, osallistuva alku ja pehmeä lasku päivähoidossa, omahoitajuus ja vastuuajkuisuus, saattaen vaihtaminen ryhmästä toiseen sekä esikoulusta koulupolulle kumppanuudessa. (Pilottipäiväkodin hyvinvoiva lapsi - työprosessimenetelmä. – Abstrakti; Hintsa 2011.)

Omahoitajuus ja vastuuajkuisuus ovat periaatteessa samankaltaisia, mutta omahoitajuus-käsitettä käytetään alle 3-vuotiaiden ja vastuuajkuisuus-käsitettä vastavasti yli 3-vuotiaiden ryhmissä. Vastuuajkuisuus on niin sanotusti kevennettyä omahoitajuutta. Pilottipäiväkodissa käytetään myös saattaen vaihtaan –menetelmää, millä tarkoitetaan sitä, että lapsen omahoitaja on mukana siirtymä-

prosessissa lapsen vaihtaessa ryhmästä toiseen. Lapsen siirtyessä esikoulusta koulutielle hyödynnetään moniammatillista osaamista. Esikoulunopettajat sekä koulun puolella oleva henkilöstö tekevät yhteistyötä ja helpottavat täten lapsen siirtymistä koulumaailmaan.

Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishankkeen toimintamallit pyritään yleistämään kaikkialle maakuntaan, muun muassa syksyllä 2010 käynnistyneiden varhaiskasvatuksen esimiesten työpajoilla. Työpajoilla ja omahoitajuutta käsittelevällä vertaisryhmällä syvennetään tietoutta hankkeen sisällä käytetyistä toimintamalleista. (Pilottipäiväkodin hyvinvoiva lapsityöprosessimenetelmä – Abstrakti.)

3 OMAHOITAJUUS

3.1 Omahoitajuuden historia

Kasvatuskumppanuuden rinnalla kulkeva omahoitajakäytäntö rantautui Suomeen Yhdysvalloista. Psykologi Tarja Lund perehtyi usean vuoden ajan Hanna Perkins -terapeuttiseen lastantarhaan Clevelandissa, jossa omahoitajakäytäntöä on kehitetty jo 1950-luvulta lähtien. Omahoitajakäytäntö perustuu kehityspsykologiaan, psykodynaamiseen kehitysteoriaan sekä kiintymyssuhdeteoriaan, joiden mukaan ilman turvallista ja pysyvää kiintymyssuhdetta lapsi ei pysty kehittymään eheäksi yksilöksi. Keskeisimpiä työn kehittäjiä terapeuttisessa lastentarhassa ovat olleet Erna ja Robert Furman, joiden kirjoittama kirja *Helping young children grow* – suomennettuna *Auta lasta kasvamaan*, antoi nimen myös Lundin Suomessa kehittämälle *Auta lasta kasvamaan* –hankkeelle. (Lund & Soukankujan päiväkodin työryhmä 2003, 240 ja 242; Korkalainen & Tuliharju 2010, 3; Nisula 2010, 1.) Sittenkin omahoitajuuskäytäntöä on kehitetty Suomessa useiden hankkeiden ja projektien kautta – muun muassa Kengu-Ru –projektissa, VARKEn kehittämispilotissa ja Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishankeessa (Laitinen 2004; Korkalainen & Tuliharju 2010; Nisula 2010).

3.2 Omahoitajuuden toimintatapoja

Omahoitajuuskäytännölle ei ole yhtä oikeaa toimintatapaa, vaan päivähoitopaikan tulee sisällyttää omahoitajuus tilanteeseen sopivalla tavalla. Sitä toteutetaan siis hieman eri tavoin eri paikoissa. Yleisesti omahoitajuuskäytäntö toimii alle kolmi-vuotiaiden ryhmässä. Omahoitajuuteen liittyy vahvasti työntekijöiden osaaminen ja kyky sopeutua muuttuviin tilanteisiin, koska valmista kaavaa omahoitajuudelle ei ole pystytty tekemään. Tärkeintä on, että omahoitajan, lapsen ja vanhempien välille syntyy merkittävä suhde lapsen hyvinvoinnin parantamiseksi. (Vesimäki 2010, 4–5.)

Tärkeimmäksi tavoitteeksi omahoitajuudelle on muotoutunut lapsen ja tämän vanhemman suhteen kannattelu hoitopäivän ajan, jonka avuksi on kehitelty suhteen

kannattelua tukevia toimintatapoja. Lapsen ja vanhemman suhteen kannattelu ylläpitää heidän välille muodostunutta kiintymyssuhdetta hoitopäivän ajan. (Laitinen 2004, 20.) Niiden lisäksi omahoitajuuskäytäntöön on yleistynyt joitakin toimintamalleja, kuten pehmeä lasku päivähoitoon ja pienryhmätoiminta. (Myyrä 2007, 11; Mikkola & Nivalainen 2009, 31; Kalland 2011, 154.)

3.2.1 Vanhempia ei unohdeta – lapsen tukeminen hoitopäivän ajan

Pienet, alle kolmivuotiaat lapset ovat vielä kykenemättömiä hahmottamaan aikaa sekä pitämään vanhempiansa mielessä eron aikana. Tästä johtuen hoitopäivät erossa vanhemmista saattavat olla hyvinkin ahdistavia, vaikka lapsi ei sitä osaisikaan ilmaista. (Laitinen 2004, 20; Kalland 2011, 154.) Pienen lapsen on vaikea tunnistaa ja ymmärtää omia tunteitaan, jolloin omahoitajan tehtävänä on pukea näitä tunteita sanoiksi ja läpikäydä niitä yhdessä lapsen kanssa. Lisäksi omahoitaja toimii lapsen tunteiden viestin viejänä vanhemmille, jolloin vanhemmatkin ovat tietoisia lapsen tunnetiloista. (Juusola 2008.)

Aiemmin vanhempiaan ikävöivän lapsen huomio pyrittiin kiinnittämään ikävän tunteesta muualle. Omahoitajakäytännössä lapsen itkulle annetaan tilaa ja lapsi saa tuntea ikävän tunteen omahoitajan auttamana. (Laitinen 2004, 21.) Furman kirjoittaa pienten lasten oppivan tavan, niin sanotun siirtymäobjektin, jolla he pystyvät helpottamaan vanhemman kaipuutaan. Siirtymäobjekti tarkoittaa lapsen ja vanhemman välissä olevaa yhteyttä. Se ei ole välttämättä osa lapsen tai tämän vanhemman kehoa, vaan jotakin sellaista, joka muistuttaa lasta vanhemmistaan tai heidän välisestä vuorovaikutuksestaan. (Furman 1999, 39.) Apuna ikävään käytettävät siirtymäobjektit voivat olla esimerkiksi valokuvia lapselle tärkeistä henkilöistä tai erilaisia turvaleluja. Turvalelut, muun muassa huovat, symbolisoivat juuri tätä lapsen ja vanhemman välistä yhteyttä, mikä auttaa lasta kestämään eroa vanhemmistaan. (Kalland 2011, 162.) Vanhempien kanssa voidaan myös sopia päivän aikana tapahtuvista puhelinkontakteista, jolloin lapsen ja vanhemman välille syntyy vuorovaikutusta myös päivähoitopäivän aikana (Sinkkonen 2001, 139).

3.2.2 Lapselle annettava tukea jälleennäkemiseen

Pienelle lapselle vanhempien jälleennäkeminen on myös vaikea tilanne. Tilanne voi herättää lapsessa ristiriitaisia tunteita, esimerkiksi yhtäaikaista kiukkua ja iloa, mikä saattaa käydä lapselle ylivoimaiseksi. Lapsi saattaa lähtötilanteessa kieltäytyä yhteistyöstä, itkeä ja kiukutella sekä myös kääntää vanhemmalleen selkänsä. (Kalland 2011, 163–164.) Vanhemmat voivat ottaa lapsen kiukunpuuskat tai passiivisen olemuksen loukkaavana, eivätkä he välttämättä ymmärrä miksi oma lapsi käyttäytyy siten. Tästä syystä vanhemmat eivät välttämättä osaa toimia oikein haastavassa tilanteessa. Omahoitajan tehtävänä on ohjeistaa ja tukea sekä lasta että vanhempia jälleennäkemisessä. (Kalland 2011, 162.)

Onnistunut kohtaaminen on oleellinen asia jälleennäkemisessä. Vanhemman antama täydellinen, jakamaton huomio ja syli lapselle helpottavat lapsen kokemaa ikävää ja näin lapsi saa kokea vanhemman rakkauden pitkän hoitopäivän päätteeksi. Lapsi tulisikin ottaa syliin jo päivähoidossa, jolloin lapsi saisi tarvitsemansa hetken vanhempansa kanssa. (Kalland 2011, 165–166.)

3.2.3 Aloituskeskustelut ja pehmeä lasku päivähoitoon

Omahoitaja on vastuussa lapsen turvallisesta päivähoiton aloituksesta (Mikkola & Nivalainen 2009, 34). Lapselle valitaan omahoitaja heti, kun tieto lapsen saapumisesta päivähoitopaikkaan selviää. Hoitaja ottaa perheeseen yhteyttä ja sopii perheen kanssa tutustumiskäynnistä. (Lund ym. 2003, 245.) Yleensä ensimmäinen tutustumiskäynti sovitaan perheen kotiin, mutta se voidaan järjestää myös päiväkodissa tai muussa sopivassa paikassa. Koti on vanhemmille päivähoitopaikkaa tutumpi, jolloin keskustelu sijoittuu heille turvalliseen tuntuiseen ympäristöön. Tutustumiskäynnin tarkoituksena on keskustella lapsen päivähoiton aloituksesta sekä perheen odotuksista ja toiveista. Lähtökohtana keskustelulle onkin antaa puheenvuoro perheelle. Kun vanhemmat voivat puhua lapsensa tulevan omahoitajan kanssa omista tunnetiloistaan ja mahdollisista mieltään painavista asioista, he pystyvät myöhemmin tukemaan paremmin lastaan päivähoiton aloituksessa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 41.) Omahoitajan ja perheen välistä suhdetta aletaan rakentaa siis ensin vanhempiin ja sitten vasta lapseen (Vesimäki 2010, 7).

Aloitusk keskustelussa on hyvä sopia lapsen ja vanhempien tutustumisesta päiväko-
tiin sekä lapsen pehmeästä laskusta päivähoitoon (Munter 2001, 46). Pehmeän
laskun aikana lapsi tutustuu päivähoitopaikkaan yhdessä vanhempiensa kanssa.
Joissakin paikoissa päivähoitopaikkaan tutustuminen aloitetaan ensin vanhempien
kanssa, jolloin lapsi ei ole vielä mukana. Tämän jälkeen vanhemmat pystyvät esit-
telemään itse lapselle päivähoitopaikan. Näin lapselle välittyy kuva siitä, että van-
hemmat ovat hyväksyneet päivähoitopaikan sekä omahoitajan, joka on läsnä koko
tutustumisen ajan. Pehmeä lasku on kestoaltaan noin pari viikkoa, mutta saattaa
kestää kuukaudenkin – lapsesta riippuen. (Myyrä 2007, 11.)

Pehmeän laskun aikana lapsi aloittaa hoitoon tutustumisen vanhempiensa kanssa
ensin lyhyissä ajanjaksoissa, yleensä aamupäivisin. Vähitellen hoitopaikassa vie-
tettyä aikaa lisätään siten, että lapsi on lopulta koko päivän vanhempiensa kanssa
hoidossa. Tämän jälkeen harjoitellaan vanhemmasta eroamista – ensin lyhyiksi
ajoiksi kerrallaan. Aluksi vanhempi siirtyy pois lapsen näköpiiristä, esimerkiksi toi-
seen huoneeseen. Vähitellen vanhempi voi lähteä päivähoitopaikasta hetkeksi omille
asioilleen ja hakea sitten lapsen kotiin. (Laitinen 2004, 20.) Näillä pienillä askelilla
lapsi saa kokemuksen vanhemman takaisin paluusta ja lisäksi lapsen ja vanhem-
man välistä luottamusta saadaan vahvistettua (Hintsala 2011).

Pehmeän laskun päättymisen jälkeen lapsen ja omahoitajan suhde on kehittynyt
sen verran, että lapsi pystyy sietämään eron vanhemmistaan omahoitajan tuke-
mana. Jos kuitenkin ongelmia syntyy, eikä lapsi sopeudu ryhmään tarpeeksi hyvin,
vanhempi voidaan pyytää uudelle tutustumisajanjaksolle. (Lund ym. 2003, 247–
249.)

3.2.4 Pienryhmätoiminta

Omahoitajuuden yksi toimintamalli on pienryhmätoiminta. Päiväkodeissa lapsiryh-
mät ovat usein todella suuria – monen kymmenen lapsen ryhmiä. Siirryttäessä
suuryhmistä pienempiin ryhmiin, helpotetaan lapsen arjen sujumista. Pienryh-
mässä lapsi kokee olonsa turvallisemmaksi, jolloin hänen on helpompi olla oma
itsensä. Lisäksi pienryhmässä työntekijän on helpompi havainnoida lasta ja hoitaja
pystyy keskittymään yhteen lapseen paremmin kuin suuryhmissä. Lapsi pystytään

siis kohtaamaan yksilöllisemmin pienryhmässä, jolloin omahoitaja myös pystyy tukemaan lasta paremmin. Pienryhmätoiminnan avulla lapsen ja omahoitajan sekä lapsen ja muiden pienryhmäläisten välille syntyy aito vuorovaikutuskohtaaminen. Näin lapsi oppii suhteuttamaan omia taitojaan tilanteisiin sopiviksi, sekä tunnistamaan tekojensa seurauksia ja vaikutuksia muihin ihmisiin. (Mikkola & Nivalainen 2009, 31–33.)

Omahoitajan tehtävänä on lapsen sopeuttaminen pienryhmänsä osaksi ja myöhemmin osaksi suurempaa ryhmää. Suurryhmään sopeuttaminen on helpompaa, kun lapsi on saanut ensin ryhmäytyä oman pienryhmänsä kanssa kunnolla. Kiinteät pienryhmät, jolloin ryhmä pysyy samana koko toimintakauden ajan, auttavat lasta ryhmäytymään omaan pienryhmäänsä. Pienryhmässä lapset oppivat tuntemaan ja luottamaan toisiinsa nopeammin kuin isossa ryhmässä. On kuitenkin tärkeää, että lapsi oppii aikanaan toimimaan myös isommassa ryhmässä, koska suurryhmät ovat osa päiväkodin ja myöhemmin koulun arkea. (Mikkola & Nivalainen 2009, 33–34.)

Pienryhmätilanteissa omahoitaja pystyy tuomaan arkeen omaa erityisosaamistaan – esimerkiksi taiteellisia näkemyksiään. Pienryhmissä toimintaa on myös helpompi eriyttää. Päiväkodin sisällä jokaisen ryhmän on hyvä tietää toisen ryhmän toiminnasta, mistä johtuen työntekijöiden välinen tiimityö nousee arvokkaaksi. Päiväkodin tiloista riippuen omahoitaja voi viedä oman pienryhmänsä rauhalliseen huoneeseen leikkimään, askartelemaan tai tekemään jotain erityistä, kun toinen ryhmä tekee jotain muuta toisessa paikassa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 36.)

Pienryhmätoiminta helpottaa erityisesti uloslähdössä, ruokailutilanteessa sekä lepopohetkessä. Uloslähtö suurella ryhmällä saattaa johtaa kaaokseen pukeutumistiloissa, mutta pienemmällä ryhmällä saavutetaan rauhallinen siirtyminen sisältä pihalle. Pienryhmässä lapselle kyetään paremmin antamaan mahdollisuus opetella itsenäistä pukeutumista sekä nauttia mukavasta yhdessäolosta omahoitajan ja toisten lasten kanssa. Pihalle siirryttäessä pienryhmälle jää enemmän tilaa ja tavaroita leikkimiseen, kuin kaikkien suurryhmän lasten ollessa pihalla yhtä aikaa. Näin varmistetaan myös omahoitajan mahdollisuus leikkiin lapsen kanssa, kun lapsia ei ole liian monta huolehdittavana. Samoin kuin ulos lähdettäessä, sisälle tuleminen

sujuu rauhallisemmin muutaman lapsen kanssa, eikä pukeutumistiloissa pääse syntymään ahtautta. (Mikkola & Nivalainen 2009, 40–43.)

Ruokailu-tilanteissa omahoitaja ruokailee samassa pöydässä oman pienryhmänsä lasten kanssa. Näin omahoitaja voi opettaa lapsille pöytätapoja sekä ohjata ja osallistua keskusteluun. Ruokailu tapahtuu myös rauhallisemmin, kun hoitaja istuu yhdessä lasten kanssa ja valvoo ruokailun sujumista. Lisäksi omahoitajan on helpompi havainnoida oman pienryhmänsä lasten syömistä, jolloin hän pystyy mahdollisissa ongelmatilanteissa kertomaan asiasta vanhemmille. Varsinkin hiljattain päivähoitossa aloittaneilla lapsilla saattaa ilmetä ruokahaluttomuutta, joka johtuu niistä pelkotiloista ja stressistä, joita sopeutuminen uuteen paikkaan ja toimintoihin voi aiheuttaa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 44–45.)

Omahoitajakäytännössä myös lepo hetkelle siirrytään omahoitajan vetämissä pienryhmissä. Lepohetki päivähoitossa on tärkeää jokaiselle lapselle. Päivähoitopäivä vaatii lapselta yleensä enemmän kuin kotona vietetty päivä. Lapsi joutuu osallistumaan, keskittymään, odottamaan ja seuraamaan ohjeita enemmän kuin kotona. Kun lapselle tarjotaan mahdollisuus lepoon, edistetään hänen hyvinvointiaan. Lepohetki ei aina tarkoita sitä, että lapsen tulee nukahtaa, vaan lepo hetki on aika, jolloin lapsi saa rauhoittua ja rentoutua. Lepohetkeen siirtyminen onkin lapsen hyvinvoinnin kannalta merkittävää. Ison ryhmän rauhoittaminen on vaikeaa, joskus jopa mahdotonta – varsinkin, kun yleensä lepo hetkeen valitaan vain yksi hoitaja valvomaan väsyneitä lapsia. Pienryhmätoiminnassa omahoitaja vie oman pienryhmänsä lapset lepo hetkeen ja on paikalla rauhoittamassa lapsia. Tilanne rauhoittuu huomattavasti helpommin, kun lapsia on rauhoittamassa monta aikuista yhden sijaan. (Mikkola & Nivalainen 2009, 46–47.)

3.3 Omahoitajuuden haasteet

Omahoitajuuden toteutumisen tekee vaikeaksi erityisesti päivähoiton henkilökunnan muutokset. Omahoitaja ei voi olla aina läsnä pelkästään jo työvuorojensa takia. Lisäksi tulee lomiam, sairaslomia, koulutuksia ja muita poissaoloja sekä työntekijä vaihdoksia. Lapsi joutuu siis pakostakin kohtamaan päivähoitossa joukon aikuisia, joista jotkut saattavat olla täysin tuntemattomia lapselle. (Lund ym.

2003, 249.) Lapsen kiintyessä ensisijaisesti omahoitajaansa, saattaa hänen olla vaikea sopeutua tilanteeseen, kun omahoitaja on syystä tai toisesta poissa. Toisilla hoitajilla ei myöskään ole niin suurta tietämystä lapsen asioista, kuin mitä omahoitajalla on. Tästä syystä olisi hyvä sopia lapselle omahoitajan sijainen, joka on lapselle tuttu ja saatavilla silloin, kun omahoitaja ei ole itse paikalla.

Toinen omahoitajuutta vaikeuttava tekijä on lasten siirtyminen päivähoitoon usein lyhyellä varoitusajalla. Hyvän, pehmeän alun toteuttamiselle sekä omahoitajan ja lapsen kiintymyssuhteen muodostumiselle ei jää riittävästi aikaa. (Lund ym. 2003, 249.) Lapsi joutuu tutustumaan päivähoitopaikkaan ja ryhmään yksin, koska vanhemmalla ei ole aikaa ja mahdollisuutta olla lapsensa päivähoitossa pitkään. Tällöin myös vanhemman ja omahoitajan välinen suhde ei välttämättä kehity tarpeeksi, jolloin hoitajan voi olla hankalaa kannatella lapsen ja vanhemman välisiä kiintymyssuhteita.

4 LAPSEN OSALLISUUS

Ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta on merkityksellistä ja ratkaisevaa, että lapsella on mahdollisuus olla osallisena ja mukana käsittelemässä asioita niissä yhteisöissä, jotka ovat hänelle itselle merkityksellisiä. Jotta kasvava lapsi voi rakentaa ymmärrystä siitä, kuka hän on, mihin hän kuuluu ja miten hän elää, on perheen, suvun, oman asuinalueen ja muiden elämänpäiriin kuuluvien yhteisöjen elämään ja toimintaan osallistuminen lapselle tärkeää. (Bardy, Salmi & Heino 2001, 125.) Kyse onkin yhdestä kasvun ja kehityksen perusedellytyksestä. Opimme olemaan ja elämään yhdessä muiden kanssa juuri osallistumisen kautta. (Oranen 2008, 7.)

4.1 Mitä on osallisuus?

Osallisuuden käsite on hyvin monimerkityksellinen. Yksinkertaisesti voisi määritellä osallisuuden rakentuvan oikeudesta saada tietoa itseä koskevista asioista ja mahdollisuudesta vaikuttaa asioihin kertomalla mielipiteensä niistä. Kun osallisuus konkretisoituu ja muuttuu toiminnaksi, puhutaan osallistumisesta. Laajasti ymmärrettynä yhteisöön liittyminen, kuuluminen ja siihen vaikuttaminen on osallisuutta. Osallisuuden rakentuminen edellyttää yhteisöltä jäsentensä huomioon ottamista ja jäseniltä aktiivista mukaan tulemistä – rakentuminen on siis vastavuoroista toimintaa. Mikäli osallisuutta ajatellaan lasten oikeuksien sopimuksen näkökulmasta, näyttäytyy se lapsikansalaisten ja aikuisten julkisen vallan yhteisöjen välisinä suhteina ja erityisesti lasten mahdollisuuksina vaikuttaa näiden yhteisöjen toimintaan. Vastavuoroisuuden merkitys on tässäkin keskeinen: mikäli ei pääse osallistumaan asioiden käsittelyyn eikä saa niistä tietoa, ei ole mahdollista vaikuttaa asioihin. (Oranen 2008, 9.)

Lasten osallisuutta tarkasteltaessa tulee se nähdä osana lapsia ja lapsuutta koskevia käsityksiä. Lapsen osallisuus pitää sisällään käsityksen siitä, että lapsi nähdään yksilönä, yhteiskunnan ja inhimillisen yhteisön jäsenenä ja toimijana. Osallisuus vastaavasti ei ole teknistä, menetelmällistä tai hallinnollista. Osallisuudessa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, miten lapset ja lapsuus nähdään.

(Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 5–18; Thomas 2002; ref. Hotari ym. 2009, 130.) Perustana lapsen osallisuudelle on turvallisuuden kokemus sekä kohdatuksi tuleminen, mutta tärkeintä osallisuutta lapselle on vaikutusmahdollisuudet siinä elinpiirissä, jossa he kasvavat, leikkivät, oppivat, nauttivat, keksivät ja niin edelleen (Karlsson 2005, 8; Lapsiasiavaltuutettu 2009).

Osallisuuden toteutumista tarkasteltaessa voidaan se nähdä myös osallistuvan lapsen kokemuksena. Tässä tarkastelutavassa oleellista on lapsen subjektiivinen kokemus omista toiminta- ja vaikuttamismahdollisuuksista tietyissä yhteisöissä ja prosesseissa. (Gretschel 2002; ref. Hotari ym. 2009, 118–119.) Osallisuuden tunteen syntyminen on vuorovaikutuksen tulos. Edellytykset osallisuudelle pystytään luomaan, mutta sitä ei voida väkisin tuottaa. Toisaalta jo syntynyttä osallisuutta ei voida myöskään kieltää. Toisin sanoen osallistuminen saattaa tapahtua ilman suurempia ponnisteluja tai jäädä saavuttamatta, vaikka aikuinen kuinka yrittäisi. (Hotari ym. 2009, 118–119.)

Lapsen iällä ei ole merkitystä osallisuuden oikeuteen – kaikilla, aivan pienilläkin lapsilla on yhtäläinen oikeus osallisuuteen (Hotari ym. 2009, 119). Osallistumisen, joka on siis osallisuuden konkreettista toimintaa, toteuttamisessa merkityksellistä on ikätason mukainen huomioiminen. Osallistuminen tulisi olla lasten iälle sopivalta tavalla toteutettua. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikkien samanikäisten kanssa osallistumisen toteuttaminen olisi samanlaista. Suositetaan, että jokaisen lapsen kohdalla pohdittaisiin yksilöllisesti sitä, millaiseen osallisuuteen lapsi kyseisellä hetkellä ikätasonsa puolesta kykenee ja kuinka häntä voitaisiin osallistumisessa tukea. (Tiilikainen, 2008, 127–128.)

Aikuisten rooli korostuu pienten lasten osallisuuden kohdalla, koska aikuiset toimivat osallisuuden edellytysten luojina. Riittävä tila sekä fyysisesti että psyykkisesti sekä mahdollisuus olla turvallisesti läsnä itseään koskevissa asioissa, ovat lapsen kannalta tärkeitä ja keskeisiä, huomioitavia asioita. Lapsen yksilöllinen kuuleminen on arjen toiminnoissa hyvin tärkeää. (Hotari ym. 2009, 119.) Aikuisen on usein vaikea aktiivisesti kuunnella sitä, mitä lapsi todella yrittää kertoa. Tämä johtuu siitä, että toisen puheesta mieleemme jää usein ne asiat, jotka vastaavat omia ennakkokäsityksiämme tai kiinnostavat itseämme eniten. Tällöin jää helposti

huomaamatta lapsen varsinainen asia, mistä syystä aikuisen tulee kuunnella vastavuoroisesti – asettua lapsen asemaan. (Karlsson 2005, 8.)

4.2 Oikeus osallisuuteen

Viime vuosina sosiaali- ja kasvatusalan keskusteluissa on ollut paljon esillä lasten osallisuus. Osallisuutta on näissä keskusteluissa usein tarkasteltu juuri lapsen oikeuksien näkökulmasta. (Nivala 2010, 18.) Lasten oikeutta osallisuuteen pidetään tärkeänä ja tästä syystä oikeudesta osallisuuteen on säädetty laissa niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Kansainvälisellä tasolla tämä lasten osallisuuden oikeus on määritelty YK:n eli Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksessa jokaiselle lapselle kuuluvaksi. (Hotari ym. 2009, 117.) Julkista valtaa käyttävien on taattava lapsille mahdollisuus osallistumiseen sekä mielipiteensä ilmaisemiseen kaikissa heitä koskevissa asioissa ja nämä lapsen näkemykset on huomioitava lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (Oranen 2008, 7.)

Koska Suomi kuuluu myös lasten oikeuksien sopimuksen allekirjoittaneisiin maihin, kansallisessa lainsäädännössämme veloitetaan lasten osallisuuden huomiointiin ja tukemiseen. Suomen perustuslaissa onkin määritelty lapsen oikeuksia. Laissa todetaan, että lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilöinä sekä heidän tulee saada vaikuttaa kehitystään vastaavasti heitä itseään koskeviin asioihin. (L 11.6.1999/731, 6 §.) Sosiaalihuollon asiakaslaissa vastaavasti säädetään alaikäisen asiakkaan oikeudesta saada toivomuksensa ja mielipiteensä huomioituksi ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla (L 22.9.2000/812, 10 §). Lastensuojelulaissa taas korostetaan voimakkaasti lastensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa lapsen oikeutta osallisuuteen. Lastensuojeluprosessissa osallistumisen muodoiksi mainitaan lapsen mielipiteen selvittäminen, kuuleminen, puhevallan käyttö ja edunvalvonta. Laissa myös todetaan, että lapsen iästä riippumatta, lapsen mielipiteet ja toiveet tulee aina selvittää. Tähän sisältyy myös velvoite lasta koskevien tietojen antamisesta. (L 13.4.2007/417, 20§ - 24§.)

Lasten tulisi saada olla mukana rakentamassa, kehittämässä ja arvioimassa lainsäädännön perusteella heille tarkoitettuja palveluja. Paljon kehittämistyötä lasten

osallisuuden eteen onkin tehty, kiitos lainsäädännön takaaman vahvan tuen. (Oranen 2008, 7–8.) Silti, vaikka lapsille on osoitettu mittavat ja laajat oikeudet osallistumiseen ja tasa-arvoiseen olemiseen, on lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula kuitenkin sitä mieltä, että lapsen oikeuksista heikoimmin tunnettu on juuri lasten oikeus osallistumiseen (Hotari ym. 2009, 118).

4.3 Lapsen osallisuuden tasot

Osallisuutta kuvataan usein erilaisilla porrastai- tai tikapuumalleilla. Yksinkertaistaen voidaan mallit tiivistää niin, että alimmilla portailla yksilöllä on vain vähän tai ei lainkaan mahdollisuuksia vaikuttaa ja vastaavasti, mitä ylemmäs hän pääsee kiipumaan, sitä enemmän hänellä on valtaa. Yleisenä olettamuksena tähän liittyen on, että yksilön osallisuus myös lisääntyy samassa suhteessa. Mitä korkeammalle tasolle nousee, sitä enemmän tasoilla on myös osallisuutta. (Hotari ym. 2009, 119.)

Yksi esimerkki osallisuuden malleista on Harry Shierin porrasmalli, jossa tarkastellaan aikuisten valmiuksia, velvoitteita ja mahdollisuuksia suhteessa lapsen osallisuuteen. Shierin mallissa on viisi porrasta, missä alin porttas kuvastaa alhaisinta osallisuutta ja vastaavasti ylimmällä portaalla on korkein osallisuus. Ensimmäisellä, alimmalla portaalla on lasten kuunteleminen, toisella portaalla on lapsen mielipiteiden ilmaisemisen tukeminen ja kolmannella portaalla lasten näkemysten huomioon ottaminen. Kun näiden kolmen ensimmäisen portaan määrittämät asiat toteutuvat, minimiedellytykset lapsen oikeuksiin täyttyvät. Shierin mallin neljännellä portaalla lapset otetaan mukaan päätöksentekoon ja viidennellä, korkeimmalla portaalla valta ja vastuu jaetaan lapsen kanssa. (Hotari ym. 2009, 119–120.) Shierin porrasmallin mukaan valta ei siis koskaan ole yksin lapsella, vaan yhteisesti lapsella ja aikuisella. Mallissa tarkastellaankin osallisuutta lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen kautta. (Shier 2001; ref. Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 9.)

Toisenlaisen näkemyksen porrasmalleihin tuo Nigel Thomas (2002), jonka mukaan osallisuus ei ole niin yksiulotteinen, että osallisuutta olisi joko paljon, vähän tai ei ollenkaan. Thomas onkin jakanut osallisuuden erilaisiin ulottuvuuksiin, jotka

ovat: mahdollisuus valita, mahdollisuus saada tietoa, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, mahdollisuus ilmaista itseään, mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen sekä mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Näiden ulottuvuuksien keskinäiset suhteet ovat vaihtelevia ja lapsen kokemukset osallisuudet mahdollisesti muuttuvat niiden mukana. Mahdollisuuden ulottuvuudet tekevät näkyväksi sen, että jokainen lapsi tilanteineen on yksilöllinen. (Hotari ym. 2009, 121–122.)

Ulottuvuuksista ensimmäinen, mahdollisuus valita, on näkemys, jota ei kaikissa osallisuuden malleissa ole huomioitu. Lapselle annetaan mahdollisuus osallistua tai olla osallistumatta johonkin prosessiin. (Hotari ym. 2009, 121.) Kieltäytyminen osallistumasta on yksi osallisuuden muoto, ja lapsella tulee olla oikeus kieltäytymiseen. Joskus suora osallistuminen voi olla liian haastavaa, varsinkin pienelle lapselle, jolloin lapsen osallisuus tulee turvata muilla keinoin. (Oranen. [Viitattu: 5.8.2011].)

Toinen ulottuvuus mahdollistaa lapselle saada tietoa häntä koskevissa asioissa. Tiedon täytyy olla siinä muodossa, että lapsi sen ymmärtää ja pystyy käsittelemään. Kolmas ulottuvuus vaatii lapselle oikeutta päästä vaikuttamaan itseään koskeviin prosesseihin. Neljäs ja viides ulottuvuus liittyvät läheisesti yhteen: lapsella tulee olla mahdollisuus itsensä ilmaisemiseen omalla tavallaan ja häntä tulee tukea siinä. Tukeminen voi olla konkreettista, esimerkiksi tulkin tai apuvälineiden käyttämistä kommunikoinnissa, tai sitten se voi olla kannustamista ja rohkaisemista. Viimeinen ulottuvuus: mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin, vaihtelee lapsen tilanteen mukaan – isommat lapset voivat tehdä itsenäisiä päätöksiä enemmän kuin pienet lapset. Tärkeää on, että pienillekin lapsille annetaan mahdollisuus tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä niissä tilanteissa, joissa päätöksen teko itsenäisesti on jo mahdollista. (Oranen. [Viitattu: 5.8.2011].)

4.4 Osallisuus päivähoitossa

Varhaiskasvatuksessa osallisuuden määrittely on ongelmallista, koska osallisuus liittyy kaikkeen lasten toimintaan. Usein osallisuus jaetaan päivähoitossa erilaisten alakäsitteiden alle, esimerkiksi arjen osallisuus tarkoittaa kaikkea sitä päiväkodin arkea, perustoimintoja ja rutiineita, joissa lapsi voi olla osallisena. Osallisuus ei ole

kuitenkaan pelkästään osallistumista vaan osallisuutta on tuntee kuuluvansa osaksi ryhmään. Ryhmätoiminnan osallisuus merkitsee vuorovaikutusta ja yhteistä toimintaa ryhmässä – kaikki osallistuvat tasa-arvoisina yksilöinä. Osallisuus voidaan määritellä myös kasvattajan työvälineeksi. (Stenvall & Seppälä 2008; ref. Venninen ym. 2010, 7.)

Päivähoidon perusrutiineissa lapsen osallisuus saattaa jäädä huomiotta, vaikka osallisuuden tärkeys on tiedostettu ja tunnustettu eri päivähoidon tahoilla. Lapsen hoitopäivä on usein hyvin tarkasti aikataulutettu ja tietyt rutiinit tapahtuvat tiettyihin aikoihin. Lapsen omaehtoinen leikki katkeaa usein aikuisen päätöksellä siirtyä takaisin päivähoidon rutiineihin. Näin ollen lapselle ei jää edes mahdollisuutta vaikuttaa asioihin tai saada ääntään kuuluville. Varhaiskasvattajalla onkin tärkeä vastuutehtävä pohtia omia työtapojaan, jotta lapset saisivat mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa arkeensa. (Nyland 2009; ref. Venninen ym. 2010, 7.)

Lapsen osallisuutta pystytään edistämään luomalla sellaisia rakenteita päivähoitoon, joilla lapsen ääni saadaan parhaiten esille. Koska lapselle ominaisin tapa toimia on leikki, on lasten leikkien havainnointi ja dokumentointi hyvä tapa kuulla lapsen ääni. Hoitajan havainnoidessa lasten leikkiä, pystytään huomaamaan sellaisia asioita, jotka suuressa ryhmässä voisivat muuten jäädä huomiotta. Lasten leikeistä saatetaan myös saada ideoita lasten kanssa toimimiseen, jolloin ideat tulevat suoraan lapsilta itseltään ja näin ollen ne myös motivoivat lapsia toimimaan. (Lapsiasiavaltuutettu 2009.)

Joskus päivähoiton piirissä havaitaan lapsen osattomuutta. Tämä voi näyttäytyä esimerkiksi siten, että lapsi jää syrjään kaveripiiristään, lapsella ei ole vaikutusmahdollisuuksia päivähoiton toimintaan tai lasta painostetaan osallistumaan toimintaan, mikä on aikuisen ohjaamaa. (Venninen ym. 2010, 6.) Täytyy kuitenkin muistaa, että kaikki lapset eivät halua osallistua päätöksentekoon tai eivät viihdy suuressa kaveripiirissä – kuten aiemmin Thomasin ulottuvuusmallissa tuli ilmi, täytyy lapselle antaa mahdollisuus myös olla osallistumatta näihin asioihin.

4.5 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa osallisuuden taustalla

Lapsen aseman näkyväksi tekeminen on lapsilähtöisen pedagogiikan lähtökohta. Lapsilähtöisessä varhaiskasvatuksessa suhtaudutaan kriittisesti vakiintuneisiin, lapsen näkökulman unohtaneisiin käytänteisiin. Toisin sanoen, pääroolissa tulisi olla lapsi ja hänen asemansa. Lapsi on se, jonka eteen työtä tehdään ja siksi suurin huomio tulee kiinnittää häneen. Tavoitteena on saada aikuiset kuuntelemaan lasta. (Kuokkanen 2006, 27.)

Vaatus lapsilähtöisyyden toteutumisesta ohjaa varhaiskasvatuksen käytännön toimintaa. Lapsilähtöistä kasvatusta ei nähdä aikuisen kasvattamisen strategiana vaan kasvatusta tarkastellaan lapsen kautta, lapsen kasvutapahtumana. Oppimisen tukijana toimiminen ja aktiivisen kasvuympäristön luominen lapselle ovat niitä tehtäviä, joita lapsilähtöinen kasvatusta aikuiselle asettaa. Keskeisessä asemassa kasvatuksessa on lapsen ominaislaadun korostaminen sekä lapsen näkeminen ja kohtaaminen yksilönä. Oleellista on se, mitä lapsi jo on eikä se, millaiseksi hänen pitäisi tulla. Lapsen luonnollista, asteittaista kehitystä ja luovuutta kunnioitetaan lapsikeskeisessä kasvatuksessa. (Kuokkanen 2006, 27.)

Jotta jokainen lapsi huomioitaisiin yksilönä eikä vain osana ryhmää, tulisi Eeva Hujalan mukaan huomiota kiinnittää toiminnan suunnitteluun ja spontaanin oppimisen edellytyksien luomiseen. Leikin rooli nähdään tärkeänä, koska siinä omaehtoinen oppiminen ilmenee luontevimmillaan. Sisällöt, menetelmät ja kasvatuksellisen prosessin tavoitteet kumpuavat lapsilähtöisessä kasvatuksessa lapsesta itsestään. (Kalliala 2009, 22.) Työskentelyssä tulee myös huomioida lapsen kulttuuri, kokemukset ja toiminta. Lapselle lapsilähtöinen toiminta antaa mahdollisuuden kehittää toimintaa, ajattelua, ilmaisua ja tunteita. Lisäksi lapsilähtöisyyden on todettu tukevan lapsen itsetuntoa sekä edistävän lapsen sopeutumista yhteiskuntaan. (Järvinen ym. 2009, 14–36.)

5 KIINTYMYSSUHDE

Kiintymyssuhteella tarkoitetaan tunnesidettä, joka kehittyy kahden läheisen ihmisen välille. Lapsella ensimmäinen kiintymyssuhde muodostuu ensisijaiseen hoitajaan, yleensä äitiin. (Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus – kiintymyssuhteen perusta 2008.) Kiintymyssuhdeteorian on luonut englantilainen professori John Bowlby. Teoria selittää ihmisten tarpeen luoda suhteita toisiin ihmisiin sekä sen, että tärkeistä läheisistä ihmisistä eroaminen aiheuttaa surua, ahdistusta ja epätoivoa. (Sinkkonen 2001, 16 ja 19.) Bowlby on korostanut, että keskeisimmän merkityksen lapsen kehitykselle luo etenkin lapsen ja aikuisen kiintyä tunnesuhde (Hautamäki 2001, 20). Kiintymyssuhde luodaan toiseen ihmiseen turvallisuuden tunteen takaamiseksi. Esimerkiksi pieni lapsi hakee äitinsä läheisyyttä uhkaavissa tilanteissa, jolloin hän voi tuntea olonsa turvalliseksi. (Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus – kiintymyssuhteen perusta 2008.)

Lapsen ja vanhemman välille ei rakennu automaattisesti kiintymyssuhdetta. Vauva kiintyy vain niihin ihmisiin, jotka ovat ajallisesti riittävän paljon läsnä vauvan elämässä. Fyysisen läsnäolon lisäksi kiintymyssuhteen muodostumiseen tarvitaan vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman/hoitajan välille. (Salo 2003, 45.) Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen emotionaaliset osa-alueet ovat tärkeitä kiintymyssuhteessa. Näitä osa-alueita ovat muun muassa vanhemman kyky nauttia lapsestaan, vanhemman kyky auttaa ja lohduttaa lasta tarvittaessa sekä vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen vastavuoroisuus ja samantahtisuus. (Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus – kiintymyssuhteen perusta 2008.)

5.1 Kiintymyssuhdemallit

Kiintyminen toiseen tapahtuu jokaisella ihmisellä ainutlaatuisella tavalla. Kiintymystyyli on yleensä vielä aikuisenakin sama, millaiseksi se lapsena muodostui. (Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus – kiintymyssuhteen perusta 2008.) Lapsi voi kiinnittyä vanhempaansa joko turvallisesti tai turvattomasti. Turvaton kiintyminen jaetaan usein välttelevään ja vastustavaan kiintymiseen sekä myöhemmin

havaittuun organisoitumattomaan kiintymyssuhteeseen. (Sinkkonen 2001, 59; Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus – kiintymyssuhteen perusta 2008.)

Kiintymyssuhdemallien eroja on tutkittu Mary S. Ainsworthin kehittämällä kokeellisella vierastilanneasetelmalla. Ainsworth oli kiintymyssuhdeteorian luoneen Bowlbyn oppilas ja kollega ja asetelmansa avulla hän mahdollisti Bowlbyn teorialle paikan kehityspsykologiassa. Strange Situation Procedure eli SSP – vierastilannenimenetelmä, on laboratoriossa toteutettava koe, joka on tarkoitettu 12–20 kuukauden ikäisille lapsille. Lapsen vanhemmista mukana kokeessa on yleensä äiti. Kokeessa lasta videoidaan muutaman minuutin mittaisissa jaksoissa kahdeksan kertaa ja joka kerta stressiä lisätään asteittain. Menetelmän avulla havainnoidaan, miten stressin lisääntyessä lapsi käyttää äitiään turvanaan. Tyypillisten käyttäytymismallien pohjalta voidaan vierastilanne asetelmasta luokitella lapsen ja äidin vuorovaikutus kiintymyssuhdemalleiksi. (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall 1978; ref. Hautamäki 2011, 34.)

5.2 Kiintymyssuhde päivähoitossa

Varhaisella kiintymyssuhteella on merkitys lapsen elämään tulevaisuudessakin. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi on vastavuoroinen, sosiaalinen ja empaattinen. Lisäksi turvallisesti kiintynyt lapsi hallitsee tunteitaan ja hänellä on parempi stressin ja turhautumisen sietokyky. Nämä ominaisuudet hyödyttävät lasta hänen solmiesseen suhteita ikätovereihinsa esimerkiksi päiväkodissa. (Sinkkonen 2001, 52.) Toisaalta kiintymyssuhdeteorian valossa lapsella on tarve pysyä vanhempansa välittömässä läheisyydessä ja oikeus protestoida, kun vanhempi poistuu paikalta. Tästä johtuen voidaan pohtia sitä, onko lapsen päivähoitoon vieminen turvallista lapsen kehityksen kannalta, vai aiheuttaako päivähoitoon vieminen lapselle kiintymyssuhdehäiriön? (Kalland 2011, 153.)

Päivähoito on iso muutos lapsen elämässä. Päivähoidon vaikutusta lapsen kehitykseen on tutkittu paljon, mutta tutkimustuloksia ei ole aina helppo soveltaa yhteiskunnasta toiseen. Tutkimustulokset ovat antaneet myös ristiriitaisia tuloksia – päivähoitolla voi olla lapsen kehitykselle sekä myönteistä että kielteistä vaikutusta. Päivähoitossa häiriöille altistavia tekijöitä on lapsen nuori ikä, isot lapsiryhmät,

pitkät hoitopäivät sekä myös välinpitämättömät kasvatuskäytännöt ja vaihtuvat tai epäpätevät hoitajat. Näistä tekijöistä johtuen lapselle saattaa aiheutua pitkäaikainen stressitila, mikä saattaa olla yhteydessä muun muassa tavallista suurempaan sairausalttiuteen. Varsinkin alle kolmivuotiaiden lasten kognitiivinen kehitys vaarantuu, kun lapsen stressiherkkyys kasvaa liian suureksi. Tutkimustulokset osoittavatkin, että päivähoidossa olevat lapset erittävät enemmän kortisolia, eli stressihormonia, kuin kotihoidossa olevat. (Kalland 2011, 149–150.)

Edellä mainitun tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että kotihoidosta päivähoitoon siirtyessään lapsi joutuu kokemaan suuren stressitilan muutoksen. Tämä tapahtuu samaan aikaan, kun lapsi joutuu kokemaan eron vanhemmistaan sekä kohtaamaan uusia ihmisiä, joihin syntyy erilaisia kiintymyssuhteita (Sinkkonen 2001, 129; Kalland 2011, 156). Isoissa päiväkodeissa lapselle muodostuu useita vuorovaikutussuhteita. Alle kaksivuotias lapsi pystyy kuitenkin kehitystasonsa puolesta kiintymään vain noin viiteen ihmiseen – äiti ja isä yleensä näistä tärkeimpinä. Muun muassa tästä syystä päivähoidossa on kehitelty omahoitajamenetelmää, jolloin pienelle lapselle annetaan mahdollisuus kiintyä ensisijaisesti yhteen hoitajaan. (Nisula 2010, 25.) Turvallinen kiintymyssuhde hoitajaan helpottaa lapsen erokokemusta vanhemmista sekä helpottaa lapsen toimimista päivähoidossa (Laitinen 2004, 17–18).

6 KASVATUSKUMPPANUUS

Varhaiskasvatuksen tavoitteiden saavuttamiseksi on luotu muun muassa kasvatuskumppanuuden toimintamalli. Kasvatuskumppanuus on määritelmä vanhempien ja lapsen päivähoidon henkilöstön kasvatusyhteistyölle, jossa osapuolet sitoutuvat tietoisesti toimimaan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Parhaat edellytykset lapsen hyvinvoinnin turvaamiselle syntyvät, kun vanhemmat ja hoitajat yhdistävät omat tietonsa ja kokemuksensa lapsesta tasavertaisessa vuorovaikutussuhteessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.) Kasvatuskumppanuuden on tarkoitus tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään päivähoitolain mukaisesti. Työntekijän halutaan kulkevan vanhemman rinnalla, yhteisessä ymmärryksessä lapsen asioihin nähden. (Kaskela & Kekkonen 2006, 20.) Kasvatuskumppanuus on täten keino laadukkaan varhaiskasvatuksen saavuttamiseksi, eikä niinkään tavoite (Myöhänen, Kallio & Viitanen 2005, 19).

Kasvatuskumppanuuden aloittamisesta ja ylläpitämisestä vastaa työntekijä ja kumppanuussuhde pyritään rakentamaan kaikkien päivähoidon asiakasperheiden kanssa (Kaskela & Kekkonen 2006, 20). Suurin osa vuoropuhelusta tapahtuu vanhemman tuodessa ja hakiessa lasta päivähoidosta. On tärkeää, että tähän vuorovaikutustilanteeseen otetaan lapsi mukaan, jolloin lapsi voi yhdessä vanhemman ja työntekijän kanssa käydä läpi päivittäisiä asioitaan. Vanhemman ja työntekijän keskinäinen keskustelu tapahtuu erillisissä kasvat keskusteluissa, joita käydään vähintään kerran vuodessa. Kunnissa kasvat keskustelu on vaihtumassa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa koskevaksi keskusteluksi. Keskustelussa käsitellään hoitajan havainnoinnissa tekemiä tulkintoja lapsesta sekä sovitetaan niitä yhteen vanhempien omien tulkintojen kanssa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 44–46.)

6.1 Kasvatuskumppanuuden tavoitteet

Kasvatuskumppanuuden lähtökohtana ovat lapsen tarpeet ja lapsen edun toteuttaminen. Työntekijän tulee havainnoida ja havaita lapsen tarpeet, toiveet, kokemukset, toiminta ja leikki. Lisäksi on huomioitava mitä ja miten lapselle puhutaan.

Tällöin kasvatuskumppanuuden ensisijaisena tavoitteena voidaan pitää sitä, että lapsi tulee kokonaisvaltaisesti ymmärretyksi, nähdyksi ja kannatelluksi. Kumppanuussuhteen yhteistyön tavoitteena on lapsen kokonaisvaltaisen huomioimisen auttamana tunnistaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lapsen erityisen tuen tarve ja löytää sopiva toimintatapa lapsen tukemiseksi. (Kaskela & Kekkonen 2006, 17–18.)

Vanhempien osallisuuden vahvistaminen lapsen varhaiskasvatukseen on merkittävä tavoite kasvatuskumppanuudelle. Keskustelut, ja erilaiset toiminnalliset päivät päivähoitossa ovat hyvä keino saada vanhemmat osallisiksi lapsensa päivähoitoon arkeen. Osallisuuden kannustamisen kannalta on tärkeää, mitä päivähoitosta kerrotaan vanhemmille ja miten vanhempien ääni päivähoitossa kuuluu. Vanhempien kokemusten kuuleminen auttaa myös kannattelemaan vanhempien ja lapsen välistä suhdetta. Suhteen kannattelu päivähoitoon ajan on tärkeää varsinkin ensimmäistä kertaa päivähoitoon aloittaville sekä alle kolmivuotiaille lapsille. (Kaskela & Kekkonen 2006, 23 & 26.)

6.2 Kasvatuskumppanuutta ohjaavat periaatteet

Kuuleminen. Vuoropuhelun keskeisimpiä asioita ovat kuuntelu ja toisen kuuleminen. Kuulevassa suhteessa tärkeää on läsnäolo ja keskittyminen. Kuuntelijan tulee luoda turvallinen ja myönteinen ilmapiiri. Joskus kuunteleva suhde saattaa merkitä riskien ottamista – kuuntelijan täytyy olla valmis vastaanottamaan kaikenlaista informaatiota ja sietämään niiden aiheuttamia negatiivisiakin tunnetiloja. Kritisointi, syyttely ja muu negatiivinen palaute estää kuulevan suhteen, koska silloin osapuolet eivät enää kuule. Kuulevaa suhdetta voi parantaa täytesanoilla/-lauseilla, kuten ”ahaa, kerro lisää” ja niin edelleen. Myös sanaton viestintä voi toimia tällaisena suhdetta parantavana ”oven avaajana”. Kuulevan suhteen tärkeimpiä hetkiä ovat lapsen päivähoitoon tuonti- ja hakutilanteet. Silloin lapsen vanhempi kohdataan, kuullaan ja hänen kanssaan tehdään yhteistä tarinaa ja samalla kannatellaan lapsen ja vanhemman suhdetta. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32–34.)

Kunnioitus. Kuuntelemisen avulla voidaan oppia ymmärtämään ja kunnioittamaan, eli arvostamaan ja hyväksymään, toista ihmistä. Arvostaminen ilmenee aina

ajatuksina ja siten myös tekoina. Arvostamista ja kunnioittamista viestittää avoin ja myönteinen lähestymistapa, kun taas toisen mielipiteiden mitätöinti ja asioiden salaaminen kertoo kunnioituksen puutteesta. On vaikeampaa hyväksyä toisen mielipiteet ja toimintatavat, jos ne eroavat omista. Kunnioittavan suhteen luomisessa tärkeää onkin erilaisuuden oikeanlainen kohtaaminen, jolloin ei tarvitse peitellä tai teeskennellä mitään – täten syntyy todellinen vuorovaikutussuhde. Vuorovaikutus on myös empaattinen ja aito kohtaaminen, jolloin ammattilaiselta ei tarvitse löytyä valmista ratkaisua ja tietoa. Tietämättömyys asioista, joista ei ole vielä riittävästi ymmärrystä, on siten vanhemman kunnioittamista. (Kaskela & Kekkonen 2006, 34–36.)

Luottamus. Kuulemisen ja kunnioituksen periaatteista syntyy luottamuksen periaate. Keskeinen tavoite kasvatuskumppanuudelle on luottamuksellisen ilmapiirin luominen työntekijöiden ja vanhempien väliselle vuoropuhelulle, joka on perusta luottamukselle. Päivähoidon työntekijöiden ja vanhempien välinen luottamus rakentuu joidenkin vanhempien mukaan kasvattajan ja lapsen välisestä suhteesta. Kun vanhemmat kokevat, että kasvattajalla on sensitiivinen suhde lapseen, heille syntyy luottamuksen ja turvallisuuden tunne lapsen hyvästä hoidosta. Luottamuksen toinen rakentava tekijä on vanhempien mahdollisuus vaikuttaa lapsensa hoitopäivään – hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen. Luottamuksen rakentumiseen tarvitaan eripituisia aikoja, tähän vaikuttavat myös aiemmat kokemukset ja muistot samankaltaisista tilanteista. (Kaskela & Kekkonen 2006, 36.)

Dialogi. Vain kuulevasta suhteesta voi muodostua dialoginen vuorovaikutus. Tasa-arvoisuus on osa dialogia, jolloin osapuolten tietämykset ovat samanarvoisia ja merkityksellisiä. Rehellisyys ja suorapuheisuus kuuluvat dialogiseen vuoropuheluun eivätkä eriävät mielipiteet ole haitaksi. Tavoitteena on löytää yhteinen ymmärrys, yhteisen ajattelun, puhumisen ja toimimisen lopputuloksena. Kasvattajan ja vanhemman dialogista syntyy yhteisöllisyyden kokemus ja tunnekohtaaminen lapsen asioihin ja kasvatukseen. Onnistuakseen dialoginen kasvatuskumppanuus vaatii työntekijältä tietämystä omasta sisäisestä maailmastaan; ajatuksistaan, kokemuksistaan ja tunteistaan. (Kaskela & Kekkonen 2006, 38–40.)

7 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT

7.1 Tutkimustapa

Tutkimuksemme on empiirinen eli havainnoiva tutkimus (Heikkilä 2008, 13). Empiirisessä tutkimuksessa olemme käyttäneet laadullista lähestymistapaa. Laadullista tai määrällistä, tai molempia, menetelmiä käytettäessä, oleellisinta on tutkimusta tehtäessä pyrkiä löytämään totuus tutkittavista asioista (Metsämuuronen 2008, 7). Tämä tarkoittaa lähinnä sitä, ettei tutkimuksessa esiin tulleita kielteisiä asioita jätetä huomioimatta eikä kirjaamatta tutkimustuloksiin.

Kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimuksella ei ole omaa teoriaa eikä paradigmaa, eli yleisesti hyväksyttyä viitekehystä, mistä syystä kvalitatiivista tutkimusta on hyvin vaikea määrittellä (Metsämuuronen 2008, 9). Määrittelyssä on siis otettava huomioon, että eri oppaissa olevat määrittelyt ovat yleensä kyseisen teoksen ohjaavan näkökulman tulkintoja, joita ei ole syytä yleistää (Tuomi & Sarajärvi 2009, 17). Laadullisessa, eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja analysointi, jossa todellisuus nähdään moninaisena (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 161).

Laadullista tutkimusta käytetään yleensä tutkimuskohteen ymmärtämiseen sekä tutkimuskohteen käyttäytymisen ja päätösten syiden selvittämiseen (Heikkilä 2008, 16). Tutkijan tavoitteeksi muodostuukin odottamattomien asioiden paljastaminen. Lähtökohtana tulisi olla teorian tai hypoteesien testaamisen sijasta monitahoinen ja yksityiskohtainen aineiston tarkastelu. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Kvalitatiivista tutkimusta käytetään muun muassa toiminnan kehittämässä, sosiaalisten ongelmien tutkimisessa tai vaihtoehtojen etsimisessä. Tutkimus vastaa yleensä miksi?, miten? ja millainen? –kysymyksiin. (Heikkilä 2008, 16.)

Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon keruuta ja siihen kuuluva aineisto kerätään luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Jo aineiston keruuvaiheessa tutkija joutuu tekemään tulkintojaan, mistä syystä kvalitatiivinen tutkimus onkin koko prosessin ajan tiivistä, eri vaiheiden nivoutunutta toimintaa (Heikkilä 2008, 18). Tiedot hankitaan havainnoiden ja ihmisten kanssa

keskustellen. Täydentävän tiedon hankinnassa voidaan käyttää apuna erilaisia lomakkeita ja testejä. Metodien valinnassa suositaan sellaisia menetelmiä, joissa tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” saadaan tuotua esille. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Laadullisen tutkimuksen aineisto on usein kirjallisessa muodossa, mutta myös ääntä ja kuvamateriaalia käytetään aineistona (Heikkilä 2008, 17). Menetelmiä ovat esimerkiksi teemahaastattelu, ryhmähaastattelut, havainnointi ja erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Kvantitatiivinen tutkimus ei ole määrältään kovin laaja, mutta analysointivaiheessa pyritään hyvin tarkkoihin tuloksiin (Heikkilä 2008, 16).

Laadullista tutkimusta voi kuvata joustavaksi tutkimukseksi. Suunnitelmat voivat elää ja muuttua tutkimusprosessin ja –tehtävien kohdalla. Mikäli tutkimuksen aikana tällaisia muutoksia tapahtuu, tulee ne huomioida myös aineiston keruun ja tutkimusmenetelmien mukauttamisena muuttuneisiin ja sillä hetkellä vallitseviin olosuhteisiin. Koska tutkimusasetelmat muotoutuvat selkeämmiksi vähitellen ja saatetaan huomata, että jotakin asiaa tulee tarkastella vielä tarkemmin, aineiston keruuseen liittyviä yksityiskohtaisia ratkaisuja ei välttämättä voida tehdä etukäteen. Tutkittavana oleva ilmiö, jota kehittymässä oleva teoria kuvastaa, on suhteessa aineiston keruuseen. Tämän kehittymässä olevan teorian tarkoituksena on jäsentää sitä, mitä aineistoa seuraavaksi lähdetään keräämään. Tavoitteena onkin teorian kehittämisen suunnassa syventää aineistonkeruuta, ei kerätä koko tutkittavaa joukkoa mahdollisimman laajasti kuvaavaa aineistoa. (Kiviniemi 2007, 76–78.)

7.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksemme sijoittuu Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet - kehittämishankkeen pilottipäiväkotiin. Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevassa päiväkodissa toteutetaan omahoitajakäytäntöä, jonka yhteen lapsiryhmään tutkimuksemme kohdistuu. Ryhmässä on viisitoista lasta ja kolme kasvatushenkilöä. Lapset on jaettu kolmeen eri pienryhmään, joissa päävastuu lapsista on jokaisen ryhmän omahoitajalla. Yksi kasvatushenkilö on siis viiden lapsen omahoitaja. Kuvaamassamme ryhmässä olevat lapset ovat pääsääntöisesti alle kolmivuotiaita, mutta on mahdollista, että ryhmässä on myös kolme vuotta täyttäneitä.

Omahoitajuus näkyy päiväkodin arjessa monin eri tavoin. Saavuttuaan ryhmän tiloihin törmää hyvin pian valokuviiin, joissa lapset ovat omahoitajiensa kanssa. Näistä kuvista välittyy nopeasti kuva tiiviistä pienryhmätoiminnasta. Pienryhmissä toimitaan aamupäivisin, jolloin omahoitajat työskentelevät oman ryhmänsä kanssa. Tällöin yksi ryhmä saattaa esimerkiksi leikkiä, toinen ryhmä askarrella ja kolmas viettää laulu- tai satuhetkeä – ja nämä kaikki tapahtuvat omissa, rauhallisissa tiloissaan.

Tarkkailumme kohteena olivat pääsääntöisesti lapset omahoitajaryhmässä, mutta emme voineet tarkkailla lapsia ilman omahoitajan toimien huomioimista. Tutkimuksemme on huomattava, että aivan kuten lapsetkin, myös kasvattajat ovat aloittaneet eri aikaan ryhmässä. Tutkimuksemme aikana ryhmään saapui uusia lapsia ja lisäksi saimme seurata hiljattain aloittaneen omahoitajan työskentelyä.

7.3 Aineiston keruu

Toteutimme laadullisen tutkimuksemme videoimalla sekä havainnoimalla lapsiryhmää päiväkodissa. Havainnointi on menetelmänä hyvin tarkka, sen avulla huomataan konkreettisesti tapahtuvat asiat, muun muassa mitä henkilöt tekevät ja millaisina asiat näyttäytyvät. Havainnoinnin avulla ei kuitenkaan saada vastausta kysymykseen, miksi henkilöt tekevät niin kuin tekevät. Mikäli tutkija haluaisi saada vastauksen myös viimeiseen kysymykseen, tulisi hänen kerätä tutkimusaineistoa havainnoinnin lisäksi esimerkiksi teemahaastattelulla. (Vilkkä 2005, 120; Grönfors 2007, 154.) Havainnointia hyödyntämällä saadaan kuitenkin esille paljon sellaista tutkimukselle tarpeellista tietoa, jotka voisi jäädä saamatta keräämällä aineistoa ainoastaan haastatteluilla ja kyselylomakkeilla. Havainnointi näyttää myös sen, toteutuuko tutkimuskohteena olevaan asiaan liitetyt normit. (Grönfors 2007, 154.) Havainnot kirjataan tarkasti muistiinpanoihin jo havaintohetkellä, mutta oleellista on, että kirjaaminen ei häiritsisi tilanteiden luonnollista kulkua. Muistiinpanojensa avulla tutkija pystyy palaamaan tilanteisiin, eikä näin ollen ole pelkän muistinsa varassa. (Grönfors 2007, 161.) Lisäksi havainnoija voi kerätä muistinsa tueksi muutakin materiaalia kuin omia muistiinpanoja, esimerkiksi valokuvia (Aarnos 2007, 172).

Jos mahdollista, havainnoijia kannattaa olla enemmän kuin yksi. Jo kaksi havainnoijaa pystyy jakamaan tarkkailun kohteita tai saamaan kaksi aineistoa samasta tilanteesta, mikä lisää aineiston uskottavuutta. Kahden tutkijan on myös mahdollista reflektoida ja tulkita aineistoja yhdessä. (Aarnos 2007, 172–173.) Havainnointi on aikaa vievää ja suuritöistä, mistä syystä menetelmä valitaan metodiksi vain selvästi perustellen. Kun kohderyhmänä on päiväkotia, havainnointia pidetään hyvänä menetelmänä. Lasten arki päiväkodissa on niin monimuotoista, että havainnointia lukuun ottamatta siitä on vaikea saada syvällistä tietoa. (Grönfors 2007, 155–156.)

Havainnoinnille on luokiteltu eri asteita, erään näkökulman mukaan havainnointia on totaalisesta piilohavainnoinnista täydelliseen osallistuvaan havainnointiin. Piilohavainnoinnissa kohderyhmä ei tiedä tutkijan olemassaoloa, eikä näin ollen tiedä olevansa havainnoinnin kohteena. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija itse osallistuu kohderyhmän toimintaan, vaikka saattaakin olla joskus ainoastaan tarkkailijan roolissa. (Grönfors 2007, 156–158.) Menetelmän avulla voidaan saada tietoa tutkittavista niin yksilöinä, yhteisönsä jäsenenä kuin heidän suhteistaan tutkijaan. Osallistuva havainnointi sopii hyvin käytettäväksi esimerkiksi silloin, kun tutkittavana olevasta yhteisöstä on entuudestaan vain vähän tietoa tai tämä tieto ilmenee hiljaisena tietona eli tietona, joka on saatu aistimalla, tekemällä ja kehittämällä käytännöllistä tietoa ja taitoa. (Vilka 2005, 120.) Osallistuva havainnointi on yleisin havainnoinnin aste, täydellinen osallistuva havainnointi, jossa tutkija on koko ajan osallinen kohderyhmän toimintaan, on huomattavasti harvinaisempi tutkimuksen muoto. Osallistuvan havainnoinnin ja piilohavainnoinnin väliin jää tutkijan rooli pelkkänä havainnoijana. Tällöin kohderyhmä tietää olevansa havainnoinnin kohteena, mutta tutkija ei itse osallistu ollenkaan tai ei ainakaan merkittävästi kohderyhmän elämään ja toimintaan. Tutkija on ikään kuin näkymättömässä roolissa. Tutkijan niin sanottu näkymättömyys toteutuu parhaiten silloin, kun tutkija on pitkään paikalla tutkimuskohteessa – tällöin kohderyhmä tottuu tutkijan läsnäoloon. Jos tutkija on paikalla ainoastaan tilapäisesti, voi kohderyhmän käyttäytyminen muuttua. (Grönfors 2007, 156–158.) Tutkimuksessamme emme osallistuneet havainnoinnin aikana merkittävästi lapsiryhmän toimintaan, mutta lapset ja kasvattajat kuitenkin olivat tietoisia läsnäolostamme.

Videointia voidaan käyttää niin sanotun perinteisen havainnoinnin tukena tai apuvälineenä. Videohavainnointi voidaan toteuttaa piilohavainnointina, mutta se on hyvin vaikeaa, koska kuvaaja joutuu usein liikkumaan tilanteiden perässä. Videohavainnointi ilman kuvaajaa on myös hankalaa, koska kameraa on vaikea asetella niin, että se olisi piilossa. Tästä syystä videohavainnointi onkin usein osallistuvaa havainnointia, jolloin kuvaaja on mukana kohderyhmän toiminnassa. Kuvaustilanteessa tehdyt havainnot ovat yleensä kohdistettu johonkin tiettyyn tapahtumaan, mistä syystä videotaltioinnilta voidaan havainnoida sellaisiakin tilanteita, mitä paikalla ei ole huomattu. Videointi antaa havainnoijalle mahdollisuuden katsoa tilanteita useaan otteeseen. Tällöin havainnoija voi myös valita jokaisella katselukerralla uudenlaisen tavan katsoa tallennetta. (Vienola 2004, 74–75.)

Tutkimuksessamme kuvauskertoja oli yhteensä viisi ja ne sijoituivat keväälle 2011. Ensimmäinen kontakti ryhmään tapahtui tammikuussa, jolloin kävimme tutustumassa lapsein, henkilökuntaan sekä tiloihin. Halusimme antaa lapsille ja kasvattajille mahdollisuuden tutustua meihin ennen kameran läsnäoloa. Tutustumiskäynti antoi myös meille mahdollisuuden osallistua lapsiryhmän toimintoihin, mutta samalla saimme havainnoida millaista työskentely ryhmässä on. Varsinaiset tutkimukselliset kuvaukset alkoivat tammikuun lopussa, jonka jälkeen kuvaukset jatkuivat kerran kuukaudessa. Viimeinen kuvauskerta tapahtui toukokuun puolivälissä. Videomateriaalia kertyi yhteensä noin kaksitoista tuntia.

Tutkimuksemme tallentamista varten saimme koulusta videokameran käyttöömmme. Kuvaustilanteissa, toisen kuvatessa, toinen meistä kirjasi ensihavaintojamme ylös. Tällöin saimme muistiin myös niitä tilanteita, jotka tapahtuivat videokuvan ulkopuolella. Kuvaamamme materiaalin ja havaintojemme lisäksi meillä oli mahdollisuus käyttää Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet – kehittämishankkeen jo aiemmin kuvaamia tallenteita (kestoltaan yhteensä noin kolme tuntia). Hankkeen kuvaamat materiaalit on videoitu tutkimuskohteenamme olleesta ryhmästä, sekä kahdesta muusta saman päiväkodin ryhmästä. Koimme näiden videoiden hyödyntämisen vaikeaksi, koska emme olleet tavanneet henkilökohtaisesti muiden ryhmien lapsia ja kasvatushenkilöitä. Täten emme myöskään osanneet yhtä hyvin hahmottaa näiden ryhmien tavallista arkea ja toimintatapoja.

Näistä kokemuksista johtuen, olemme käyttäneet lähinnä itse kuvaamaamme ja havainnoimaamme materiaalia.

Havainnointiaineiston lisäksi keräsimme omahoitajuuteen liittyen, omia havaintojamme tukemaan, kyselylomakkeella (LIITE 4) tietoa, miten lapset ja heidän vanhempansa ovat omahoitajuuden kokeneet. Kyselylomake jaettiin kaikille ryhmän perheille ja viidestätoista lomakkeesta kymmenen palautui meille täytettynä. Lomakkeen kysymykset käsittelivät muun muassa ajatuksia siitä, onko omahoitajasta koettu olevan lapselle hyötyä, miten sopeutuminen päivähoidon toteutui ja millaisena vanhemmat näkevät omahoitajan merkityksen lapselleen. Lomakkeessa oli myös mahdollista omin samoin kertoa ajatuksia omahoitajuudesta. Toivoimme, että joihinkin kysymyksiin olisi ollut mahdollista saada esille myös lasten omaa mielipidettä, mutta koska ryhmän lapset ovat niin pieniä, osoittautui tämä vaikeaksi. Kyselylomakkeen tuloksia emme käyttäneet ensisijaisina lähteinä analysoinnissa, vaan lopulta vain vertailimme, vastaavatko kyselylomakkeen tulokset havainnoinneista saamiimme tuloksia. Mikäli tulokset ovat vastanneet toisiaan, olemme joissakin kohdissa lainanneet lapsen vanhempien avoimeen kysymyskohtaan kirjoittamia ajatuksia. Numeroimme saamamme kyselylomakkeet ja lainauksen perässä on aina merkintä, mistä kyselylomakkeesta lainaus on peräisin. Lainausten avulla saamamme tutkimustulokset konkretisoituvat käytännön tasolle. Kysely jaettiin huhtikuussa kuvaamaamme lapsiryhmän perheisiin. Toiveenamme oli, että lomakkeet palautettaisiin päiväkodille toukokuun loppuun mennessä.

7.4 Tutkimuksen eettisyys

Eettisesti hyvän tutkimuksen toteuttaminen edellyttää hyvän tieteellisen käytännön noudattamista (Hirsjärvi ym. 2008, 23). Tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan tekemät ratkaisut kulkevat käsi kädessä. Uskottavuus muodostuukin tutkijan noudattamista hyvistä tieteellisistä käytännöistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132.) Näihin käytäntöihin lukeutuvat muun muassa sellaiset tiedeyhteisön tunnustamat toimintatavat kuin rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus, joita noudatetaan niin tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä kuin tutkimuksen ja siitä saatujen tulosten arvioinnissa. Tutkimuksessa tulee myös soveltaa tieteellisen tutkimuksen

kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkimuksen yksityiskohtaisuuteen ja tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten toteuttamiseen niin suunnittelussa, toteuttamisessa kuin raportoinnissakin tulee kiinnittää huomiota, samoin toisten tutkijoiden työn arvostamiseen. (Hirsjärvi ym. 2008, 24.)

Opinnäytetyön aiheen saatuamme otimme yhteyttä paikkakunnan varhaiskasvatusjohtajaan saadaksemme asianmukaisen luvan opinnäytetyömme tutkimukseen. Saimme heti puhelimitse tehdyllä yhteydenotolla suullisen luvan opinnäytetyön jatkamiseen, jonka johdosta uskaltauduimme ottamaan tutkittavana olevaan päiväkotiin yhteyttä. Saatuamme kirjallisen luvan pääsimme aloittamaan itse kuvaukset (LIITE 2). Suullisen ja kirjallisen luvan välillä välitimme päiväkodin kautta ryhmässä olevien lasten vanhemmille lupalapun saatekirjeineen (LIITE 3). Saatekirjeessä kerroimme tarkasti, mikä on tutkimuksen tarkoitus ja miten sen toteutamme. Vilkan (2007, 164) mukaan saatekirjeen yhtenä tehtävänä onkin vakuuttaa tutkimuksen luotettavuutta. Käsittelimme saatekirjeessä myös luottamuksellisuutta sekä vaitiolovelvollisuutta, joiden toteutumisesta tulee huolehtia alusta loppuun saakka. Saimme luvan jokaisen ryhmässä olevan lapsen kuvaamiseen, myös ryhmään myöhemmin saapuneiden lasten osalta. Jos lupaa jonkun lapsen kuvaamiseen ei olisi saatu, meidän olisi täytynyt tämä huomioida. Se olisi tarkoittanut sitä, että kyseessä oleva lapsi ei saisi näkyä kuvatussa materiaalissa ollenkaan. Emme kuvanneet mahdollisia varahoitolapsia.

Tutkimusetiikka määrittää tutkimuksen tekijöitä huomioimaan ja päättämään sen, miten ja missä tutkimusaineisto tullaan säilyttämään. Saadut tutkimusaineistot tulee säilyttää niin, etteivät ne joudu väärin käsiin ja tutkimuskohteiden anonyymius säilyy. (Vilka 2005, 34–35.) Jokaisen kuvauskerran jälkeen kuvattu materiaali siirrettiin dvd-levylle ja tämän jälkeen materiaali poistettiin kameran muistista. Videoita sekä muita keräämiämme materiaaleja säilytetään ulkopuolisten ulottumattomissa ja ne tuhoetaan vuosi valmistumisemme jälkeen eli syksyllä 2012. Kuvausmateriaali on myös analysoitu siten, ettei sitä ole lisäksemme kukaan muu nähnyt. Ulkopuolisten aikana emme ole myöskään keskustelleet tutkimuskohteena olleesta lapsiryhmästä. Vaitiolovelvollisuus onkin ollut meille tärkeä periaate koko opinnäytetyöprosessimme ajan.

Toisena tärkeänä periaatteena tutkimuksessamme on analysointivaiheessa korostuva anonyymius. Kuvailimme tilanteita yleisemmällä tasolla menemättä liikaa yksilökohtaisuuteen. Haluamme turvata lapsien anonyymiuden myös niin, ettemme mainitse tarkemmin esimerkiksi paikkakuntaa, jossa päiväkotia sijaitsee emmekä myöskään itse päiväkotia tai lapsiryhmän nimeä. Tätä ajatusmallia korostaa myös hyvä tieteellinen käytäntö. Sen mukaan on tärkeää, että tutkittavien tiedot, kuten henkilöllisyys, ryhmät ja paikkakunnat pysyvät tuntemattomina. (Vilkkä 2007, 164).

7.5 Tutkimuksen luotettavuus; validiteetti ja reliabiliteetti

Hyvällä, laadukkaalla tutkimuksella on aina perusvaatimuksia. Tärkeintä on, että tutkimus tuottaa luotettavia vastauksia tutkimuskysymyksiin. Luotettava tutkimus syntyy rehellisyydestä, objektiivisuudesta eli puolueettomuudesta ja tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden turvallisuudesta. Määrällisessä tutkimuksessa luotettavuutta kuvataan kahdella eri asiaa tarkoittavalla termillä: validiteetilla ja reliabiliteetilla (Heikkilä 2008, 29 & 31), joita voidaan soveltaa myös laadullisessa tutkimusmenetelmässä.

Validiteetti eli pätevyys. Tutkimuksen validiteetti eli pätevyys kertoo sen, onko tutkimus selvittänyt sitä, mitä sen on ollut tarkoituskin selvittää. Toisin sanoen validius estää tutkimuksessa systemaattisia virheitä. Jos tutkija ei ole määritellyt työnsä tarkkoja tavoitteita, saattaa tutkimus kohdistua väärin asioihin. Tutkimustyön huolellinen suunnittelu etukäteen sekä tarkasti harkittu tiedonkeruu lisäävätkin validiutta. (Heikkilä 2008, 29–30.) Kuten jo aiemmin mainitsimme, toteutimme kyselylomakkeen perheille tukemaan havaintojamme kuvaustilanteista. Teettämämme kysely ei ole määrällisesti suuri, mutta kyselyn tarkoituksena olikin vain vahvistaa tai kumota meille jo muodostunutta kuvaa omahoitajuudesta lapsiryhmässä.

Reliabiliteetti eli luotettavuus. Reliabiliteetti kuvaa tulosten tarkkuutta, jota satumanvaraiset tulokset eivät voi saavuttaa. Tutkimus täytyy olla toistettavissa samanlaisin tuloksin, jotta voidaan puhua luotettavasta tutkimuksesta. Kuitenkin on muistettava, että yhden tutkimuksen tulokset eivät välttämättä ole oikeita toisena ajankohtana tai toisessa yhteiskunnassa. (Heikkilä 2008, 30.) Videoinnin avulla

olemme pystyneet mahdollistamaan sen, että tutkimuksen aikana tapahtuneisiin tilanteisiin on pystynyt palaamaan myöhemminkin. Koska videomateriaali säilyy samanlaisena koko ajan, tutkija pystyy analysoimaan kuvamateriaalia useaan kertaan (Vienola 2004, 78–79). Videohavainnoinnin avulla pystyimme palaamaan uudestaan niihin tilanteisiin, jotka kaipasivat enemmän analysointia. Lisäksi tutkimuksessamme olemme molemmat analysoineet videoita, jolloin olemme saaneet kahden ihmisen näkemyksen asiaan – tämäkin on yksi luotettavuuteen vaikuttava tekijä.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa nousee esiin erityisesti totuus ja objektiivisuus. Totuutta voidaan katsoa eri näkökulmista. Tietoteoreettisessa keskustelussa totuus jaetaan neljään totuusteoriaan, joissa kaikissa totuus on hieman erilainen. Selvimmin totuuden voi nähdä silloin, kun sen voi aistein todeta. Toisen totuusteorian mukaan väite tarvitsee muita, aiemmin todeksi todettuja väitteitä rinnalleen ollakseen totta. Kolmas totuusteoria liittyy toimimisen mahdollisuuksiin, eli ollakseen totta asian täytyy olla hyödyllinen. Neljännessä totuusteoriassa yhteiskunta on luonut totuuden, jolloin totuus on sitä, mitä ihmiset ovat sopineet. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134–135.) Nämä totuusteoriat antavat tutkijalle suuren vapauden, koska lähes jokainen tutkimustulos on näiden valossa totta. Meidän tutkimuksessamme on pyritty soveltamaan ensimmäisen totuusteorian mallia, eli havaitsemaan aistein totuuden.

Huomioitavaa on myös se, etteivät lapset välttämättä käyttäydy samalla tavalla, kun emme ole läsnä. Koska kävimme kuvaamassa lapsia vain kerran kuukaudessa, jäimme lapsille melko vieraisiksi. Sen lisäksi, että lapset ujostelivat meitä, meillä oli mukana myös videokamera, mikä varmasti hämmensi osaa lapsista. Kasvattajat tosin ilmaisivat aina, kun lapsi ei käyttäytynyt heidän mielestään ominaisella tavallaan. Tällöin pystyimme huomioimaan mahdollisen jännityksen tulkinnoissa. Lasten lisäksi on huomattava, että myös kasvattajat saattavat kokea havainnoinnin videoimalla vaikuttavan omaan toimintaansa – joko tietoisesti tai tiedostamatta.

On hyvä myös miettiä tutkijan puolueettomuutta, objektiivisuutta, tarkasteltaessa tutkimuksen luotettavuutta. Laadullisessa tutkimuksessa objektiivisuus on ongelmallista, koska objektiivisuutta on hyvin vaikea saavuttaa tämän kaltaisessa tutkimuksessa. On myönnetty, että tutkijan tutkimusasetelmat ja tulkinnat pakostakin

suodattuvat tutkijan oman kehyksen läpi. Tästä syystä tutkijan sukupuoli, ikä, kansalaisuus, virka-asema ja muut samankaltaiset seikat vaikuttavat tutkittavan aineiston analysointiin. Puolueettomuusnäkökulmasta katsottuna tutkijan tulisi kuitenkin pyrkiä ymmärtämään ja kuulemaan tutkittavaa asiaa sellaisenaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135–136.)

Tutkimuksemme luotettavuutta pohdittaessa tulee siis ottaa huomioon meidän omat persoonamme. Jokainen persoona näkee asiat oman elämäkokemuksensa ja –katsomuksensa kautta. Täten tutkimuksemme tulokset näyttäytyvät meidän näköisenä. Hyvin erilaisista lähtökohdista oleva ihminen olisi saattanut nähdä asiat toisin kuin me. Tämä erilaisuus näkyy myös meidän kahden välillä. Saatoimme kokea ja nähdä jotkut tilanteet erilailla. Tällaisissa tilanteissa kuitenkin korostuu juuri parityöskentelyn vahvuus – olemme jakaneet kokemuksemme tilanteista toisillemme ja tämän jälkeen pohtineet asiaa yhdessä. Tämä lisää tulosten luotettavuutta.

Meillä molemmilla on ennestään kokemusta lasten parista, myös päiväkotimaailmasta. Tämä on auttanut meitä hahmottamaan niitä eroja, joita omahoitajamenetelmää käyttävässä ja käyttämättömässä päiväkodissa on. Opinnäytetyömme tutkimukseen ei kuitenkaan sisälly vastakkainasettelu näiden kahden välillä. Siitä huolimatta tutkimustuloksissa näyttäytyy se tieto, jota jo kannamme mukana myös tästä niin sanotusta perinteisemmästä tavasta toteuttaa varhaiskasvatusta.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

8.1 Analysointi

Havainnoinnilla saatu materiaali, oli se sitten kerätty muistiinpanoihin tai tallennettu videolle, voidaan analysoida sisällönanalyysillä (Vienola 2004, 77). Sisällönanalyysi jaetaan teorialähtöiseen ja aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin. Tutkittavan asian teoreettisen käsityksen tai mallin uudistaminen on teorialähtöisen sisällönanalyysin tavoite. Vastaavasti aineistolähtöisen sisällönanalyysin tavoitteena on ensisijaisesti ymmärtää toiminta- ja ajattelutapoja sekä uudistaa niitä käsitteiden, luokitusten ja mallien avulla, jotka ovat muodostuneet tutkimuksen aikana. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston keräämisen jälkeen ryhdytään pelkistämään tutkimusaineistoa. Tämä pelkistäminen tarkoittaa, ettei tutkimusaineistosta hävitetä mitään tärkeää informaatiota, mutta kaikki tutkimuksen kannalta epäolennainen tieto karsitaan. Edellytyksenä on tutkimusaineiston tiivistäminen tai pilkkominen osiin tutkimuskysymysten ja tutkimusongelman tukiessa ja ohjatesa tätä työtä. Tiivistämisen jälkeen tutkimusaineisto ryhmitellään uudestaan sen mukaan, mitä ollaan etsimässä. Tarkoituksena on luoda ryhmittelystä johdonmukainen kokonaisuus. Tutkimuksessa saaduista tuloksista pyritään löytämään ymmärrys tutkittavan asian merkityskokonaisuuksista. (Tuomi & Sarajarvi 2002, 102–117.)

Vienolan mielestä videomateriaalia voidaan analysoida myös järjestelmällisesti. Silloin kun kyseessä on kokonaisobservointi eli –havainnointi, voidaan materiaalia tarkastella vuorovaikutusjärjestelmän kautta. Joskus laadullisen tutkimuksen analysoinniksi riittää kuitenkin materiaalin jäsentäminen eri teemojen alle. (Vienola 2004, 77–78.) Analysoinnissa olemme hyödyntäneet aineistolähtöistä sisällönanalyysimenetelmää, mutta käytännössä olemme jakaneet analyysin aineiston teemoihin, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiämme – omahoitajuuden vaikutuksia lapselle, omahoitajuuden toimivuutta yleisellä tasolla sekä lapsen osallisuuden toteutumista omahoitajaryhmässä.

Analysointia teimme sekä yhdessä että erikseen. Katsoimme kaikki videomateriaalit ensin yhdessä kirjoittaen samalla ylös huomioita näkemästämme. Lisäksi pohdimme kyseisellä hetkellä, millaisia ajatuksia meille syntyi katsomamme

perusteella. Kun kaikki materiaalit oli katsottu, vertasimme niitä ensihuomioihin, jotka olimme kirjoittaneet itse kuvaustilanteissa. Tämän jälkeen kävimme vielä läpi kaikki ylös kirjoittamamme huomiot, pohdimme niitä uudelleen ja tämän jälkeen sijoittelimme ne sopivien otsikoiden alle. Ennen lopullista analysoinnin puhtaaksi kirjoittamista, kävimme videot vielä läpi yksinämme. Näin pystyimme vahvistamaan omia sekä toistemme havaintoja. Itse analysoinnin puhtaaksi kirjoittamisen teimme suurimmaksi osaksi erikseen. Huolimatta tästä, analysointi on yhteistyömme tulos, koska niin tarkkaan pohdimme ja keskustelimme asioista yhdessä ennen kirjoitusprosessia.

8.2 Omahoitajuuden toimivuus sekä vaikutus lapseen

Ihan ensimmäisenä, kun menimme tutustumaan tutkimuskohteeseemme kiinnitimme huomiota seinällä olleeseen ”Meille tärkeät ihmiset” –kuvakollaasiin. Tähän kollaasiin oli kerätty jokaiselta hoitolapselta heille tärkeiden ihmisten kuva. Tämä toimi hyvin eräänlaisena siirtymäobjektina, jonka teoriaosuudessa kerroimme kannattelevan lapsen ja vanhemman välistä suhdetta (Kalland 2011, 162). Siirtymäobjektien avulla pystytään lapsen ikävää vanhempaansa kohtaan käymään läpi. Kuvat olivat hyvin esillä, jotta lapset pystyisivät myös oma-aloitteisesti niitä katselemaan. Mielestämme tämä käytäntö on hyväksi lapselle ja nimenomaan kannattelee lapsen ja vanhemman suhdetta, kuten omahoitajuuden tarkoituksena onkin.

Pohdimme myös kahvitaukojen, tai lähinnä niiden puuttumisen merkitystä lapselle. Omahoitajakäytäntö asettaa kasvattajat siihen tilanteeseen, ettei kahvitaukojen pitäminen onnistu samoin kuin päiväkodissa, jossa omahoitajamenetelmä ei ole käytössä. Omahoitaja on lapsiryhmänsä kanssa koko aamupäivän tiiviisti, jolloin mahdollisuus kahvitaukoon on lähes mahdotonta. Tämä luo meidän mielestämme päiväkodin kodinomaisemmaksi – eiväthän vanhemmatkaan jätä lapsiaan kahvinjuonnin ajaksi muiden hoitoon. Lapset saavat koko hoitopäivän ajan kasvattajan huomion itselleen, kun kasvattajat eivät käy välillä tauoilla. Tämä on lapselle hyvä asia. Olemme seuraavaksi eritelleet tarkemmin saamamme tulokset omahoitajuuden hyödyistä, haasteista sekä vaikutuksesta lapseen.

8.2.1 Hoitajien persoonien vaikutukset omahoitajuuteen

Omahoitajakäytäntöä tutkittaessa ei voida ohittaa kasvattajien persoonien vaikutusta omahoitajuuteen ja sen toteuttamiseen. Meillä oli mahdollisuus seurata vain yhden ryhmän toimintaa ja tästä syystä uskomme myös kasvattajien persoonien vaikuttaneen enemmän havaintojemme tuloksiin. Jos olisimme havainnoineet useampaa ryhmää, persoonien merkitys ei mitä luultavimmin olisi näyttäytynyt näin selkeästi. Persoonien vaikutuksia omahoitajakäytäntöön ei ole käyty läpi teoriassa, mutta meidän havainnoissamme asia nousi esille muutamia kertoja. Tästä syystä olemme sisällyttäneet pohdinnan persoonan vaikutuksista työhömmme.

Jokainen työntekijä tekee työtänsä omalla persoonallaan ja tämä näkyy, vaikka käytännössä työtä toteutetaankin samojen toimintamallien mukaisesti. Eroja havaitsimme esimerkiksi lasten kanssa kommunikoimisessa. Luonteeltaan puhelias kasvattaja keskustelee useasti lasten kanssa hiljaisempaa kasvattajaa enemmän. Hän kertoo, mitä milloinkin tekee, kyselee lapsilta ja saa täten myös lapset osallistumaan herkemmin keskusteluun. Kun kasvattaja keskusteli, se ei ollut vain hänen yksinpuheluansa vaan lapset osallistuivat keskusteluun, jokainen omalla persoonallaan. Näin kasvattaja, mutta myös lapset, toimivat toisiaan osallistavasti.

Omien luonteenpiirteiden lisäksi työtä ohjaavat myös jokaisen kasvattajan erityisosaamiset, joita kasvattajat käyttävät työssään apuna. Toiset ovat lahjakkaita musiikillisesti, toiset vastaavasti kädentaidoissa. Onkin hyvä, että eri kasvattajilla on eri vahvuuksia. Pohdimme kuitenkin, asettaako tämä lapset eriarvoiseen asemaan? Kasvattajien vahvuuksista johtuen, toimintojen sisältö ja määrä saattavat poiketa toisistaan. Jokainen ryhmä kuitenkin toimii ryhmänsä kasvattajan tavoin. Näin esimerkiksi laulamisesta kovin paljon pitävä lapsi ei mahdollisesti saa laulettua paljoakaan, jos hänen omahoitajansa ei koe musikaalisuutta vahvuudekseen. Toisen pienryhmän kasvattaja taas on hyvinkin innokas lauluhetkiin, jolloin kyseessä oleva lapsi on ”väärässä” ryhmässä. Ryhmien lapsia ei kuitenkaan lähdetä vaihtamaan. Tässä mielessä koemme ”perinteisen” toimintamallin melkein toimivampana: kaikki lapset osallistuvat esimerkiksi yhdessä lauluhetkeen tai askarteluun ja täten heille taataan samat mahdollisuudet toimintaan. Näin ajatellen, voimme siis todeta omahoitajakäytännön rajoittavan lapsen mahdollisuutta osallistua haluamaansa toimintaan. Toisaalta on kuitenkin huomioitava, että asia kor-

jaantuu iltapäivien kohdalla, jolloin pienryhmätoimintaa ei enää ryhmässä toteuteta. Tällöin jokaisella lapsella on mahdollisuus päästä hyödyntämään eri kasvattajien erityistaitoja.

8.2.2 Omahoitajuuden hyödyt

Yksi suurimmista omahoitajuuden hyödyistä on se, että omahoitaja oppii tuntemaan lapset erityisen hyvin, koska hän pystyy perehtymään pieneen lapsiryhmään kerrallaan (Mikkola & Nivalainen 2009, 32). Kasvattajat eivät kuitenkaan omahoitajakäytännön takia pääse tutustumaan jokaiseen lapseen yhtä hyvin kuin omahoitaja oman ryhmänsä lapset tuntee. Havaintojemme mukaan, omahoitajalla on paremmat valmiudet esimerkiksi keskustella lapsen kanssa lasta koskevista asioista. Lisäksi omahoitaja oppii tuntemaan ensimmäisenä hoitolastensa erityiset tarpeet. Esimerkiksi lepoaikalla osa lapsista vaatii rauhoittuakseen pimeämpää tilaa, minkä omahoitaja heti alusta alkaen otti huomioon.

Parhainta systeemissä on se, että on helppo asioida lapsen asioita, kun tietää, että omahoitaja on parhaiten tietoinen lapsen asioista. K10.

Lapsen perustarpeiden lisäksi omahoitaja pystyy seuraamaan pienryhmänsä lasten kehitystä helpommin kuin isossa ryhmässä. Eri paikkoihin ja toimintoihin siirytään aina samanaikaisesti pienryhmänä (Mikkola & Nivalainen 2009, 34). Joskus tämä saattaa aiheuttaa pientä odottelua, mutta tätäkin on syytä opetella. Koska pienryhmässä on vain muutama lapsi kerrallaan, on ryhmää huomattavasti helpompi valvoa ja havainnoida. Saimme myös sen kuvan, että lastensa tavoin, myös vanhemmat kokivat omahoitajalle puhumisen helpompana, kuin ryhmän muille kasvattajille. Eräs vanhemmista kuvasikin asiaa seuraavasti:

Meille vanhemmille on myös helppo lähestyä omahoitajaa sekä olemme saaneet valtavan hyvin häneltä mielipiteitä ... päiväkodissa kehitymisestä. K8.

Lapsille yhden kasvattajan ensisijainen huolenpito auttaa myös niissä tilanteissa, kun lapsi käyttäytyy sopimattomasti ja häntä tulee puhuttaa. Olemme usein havainneet muissa päiväkodeissa, kuinka yhden aikuisen sijaan kaksi tai useampia

kasvattajia ohjeistaa lasta oikeanlaiseen käytökseen tai toimintaan. Aikuinen on lapseen nähden auktoriteettiasemassa, jolloin monen aikuisen yhtäaikainen, sanallinen ohjaaminen voi olla pienelle lapselle pelottava kokemus. Omahoitajakäytäntö tuo tähän asiaan lapselle turvallisemman olon, koska omahoitaja on se, joka lasta puhuttaa. Muut kasvattajat eivät ainakaan meidän havaintojemme mukaan tutkimuskohteessa puuttuneet toisen kasvattajan lapsen puhutteluun millään tavoin.

Pienryhmittäin toimiminen omahoitajan johdolla luo päiväkodin ilmapiiristä rauhallisemman (Mikkola & Nivalainen 2009, 34). Rauhallinen ilmapiiri on lapselle parempi vaihtoehto, koska silloin lapsi ei joudu olemaan koko ajan varuillaan ja valmiina toimimaan tai puolustamaan itseään. Kun toimitaan pienissä ryhmissä, lapsi ei myöskään joudu kilpailemaan kasvattajan huomiosta, vaan omahoitajan syli riittää jokaiselle. Omahoitajuus tai lähinnä sen sisältönä toimiva pienryhmätoiminta rauhoittaa varsinkin pukeutumis-, ulkoilu- ja ruokailutilanteita, kuten teoriassa on tuotu esille (Mikkola & Nivalainen 2009, 40–45). Päiväkodin eteistilat eivät ole valtavan suuria, mutta pienryhmittäin pihalle siirtyvät lapset mahtuvat hyvin pukemaan pihavaatteensa eteisessä.

8.2.3 Omahoitajan merkitys lapselle

Jokainen ihminen, joka lapsen elämään jollain tavalla osallistuu, pääsee vaikuttamaan lapseen. Oman persoonansa lapselle tarjoavat myös päivähoidon henkilökunta. Lapsuusajan hoitajan saattaa muistaa vielä aikuisiälläkin, mistä voimme päätellä, että hoitajalla on suuri merkitys. Tutkimuksessamme olemmekin halunneet tarkastella omahoitajuutta juuri tämän näkökulman kautta: miten omahoitajakäytäntö vaikuttaa lapseen? Mikä merkitys omahoitajalla on lapselle?

Havaitsimme, että omahoitajan merkitys on sitä suurempi, mitä nuorempi lapsi on kyseessä. Ihan pienet lapset, yhden vuoden molemmin puolin olevat, vaikuttavat hyödyntävän omahoitajaansa kaikista eniten. Kun lapsi oppii tuntemaan omahoitajansa, hänen on helpompi hakea turvaa ja lohtua omahoitajan sylistä kuin muiden kasvattajien. Varsinkin itkiessään lapset hakeutuivat ensisijaisesti omahoitajansa luo, vaikka toinen kasvattaja olisi ollut lähempänä.

Omahoitaja on lapsellemme tärkeä ihminen. Omasta hoitajasta puhutaan paljon myös kotona. K2.

Vaikutti siltä, että lapset hakivat omahoitajaltaan muita kasvattajia enemmän huomiota, mutta toisaalta myös saivat omahoitajaltaan enemmän kannustusta ja ohjausta. Omahoitajan merkitys korostuikin siinä, että hänen läsnä ollessaan lapset olivat aktiivisempia kuin silloin, kun omahoitaja ei ollut paikalla. Esimerkiksi pukeutumisessa omahoitajan läsnäolo lisäsi lasten itsenäistä työskentelyä. Lapset siis uskaltautuivat paremmin toimimaan, kun omahoitaja oli läsnä, vaikka eivät välttämättä vaatineet omahoitajalta konkreettisesti apua mihinkään.

Havaintojemme perusteella, lapsen ja omahoitajan välisellä suhteella on merkitystä myös lapsen itsetunnolle ja uskallukselle kohdata maailmaa yksin. Tutkimuksemme aikana seurasimme, kuinka sellaisetkin lapset, jotka aluksi olivat tarrautuneet omahoitajaansa lujasti kiinni, pystyivät muutaman kuukauden aikana kohtaamaan tilanteita yhä itsenäisemmin ja varmemmin. Vaikka usein näihin uusiin kokemuksiin uskaltauduttiinkin omahoitajan antaessa taustatukea, on se silti merkittävä tapahtuma lapsen kehityksessä.

Omahoitajan merkitystä lapselle selittää kiintymyssuhdeteoria. Kiintymyssuhdeteorian mukaisesti lapsen kiintyessä turvallisesti ensisijaiseen hoitajaansa, tässä tapauksessa omahoitajaansa, lapsi kykenee rohkeammin olla osa ryhmää. Kuten jo teoriassa olemme käsitelleet, kiintymyssuhde luodaan turvallisuuden tunteen taakamiseksi (Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus – kiintymyssuhteen perusta 2008). Tutkimuksen mukaan tämän suhteen luominen onnistuu hyvin omahoitajakäytännön avulla.

8.2.4 Omahoitajuuden haasteet ja kehittämiskohdat

Omahoitajamenetelmän käyttö tutkimuskohteessamme on vielä melko uusi tapa toimia, mistä syystä toimintatavalle haetaan vielä joissakin asioissa toimivia ratkaisuja. Pohdimme muutamia kertoja, toteutetaanko omahoitajakäytäntöä välillä liiankin kaavamaisesti? Tämä huomio nousi esille, kun tilanteet olisivat edellyttäneet kasvattajien toimivan yhdessä, soveltaen teoriaa paremmin itse toimintaan. On

totta, että omahoitajakäytännön mukaisesti toimitaan pienryhmittäin, mutta joskus arki voisi olla sujuvampaa jokaisen kasvattajan huomioidessa enemmän koko lapsiryhmää. Vaikka omahoitaja keskittyisikin pääsääntöisesti omaan pienryhmäänsä, olisi hyvä erilaisissa poikkeustilanteissa huomioida myös muiden kasvattajien pienryhmän lapsia. Välillä tuntui, että joissakin tilanteissa toisen kasvattajan apuun tulo, olisi ollut lasten sekä myös kasvattajan etu. Tällöin haastavassa tilanteessa kasvattaja pystyisi saattamaan ”ongelmatilanteen” rauhassa päätökseen ilman, että muut lapset jäävät huomiotta. Näiden tilanteiden pohjalta meille heräsi kysymys: kiinnittävätkö kasvattajat toisten omalapsiin riittävästi huomiota? Tietävätkö kasvattajat riittävästi toisen kasvattajan omalapsista? Omahoitajakäytäntö on kuitenkin käytössä vain aamupäivisin, joten kaikkien kasvattajien tulisi tuntea jokainen lapsi.

Edelliseen kappaleeseen viitaten, onko vastaavasti lasten vaikeampi turvautua tai hakeutua toisen kasvattajan seuraan kuin omahoitajansa? Koska lapsi useimmiten kiintyy ensisijaisesti omahoitajaansa, saattavat toiset kasvattajat jäädä lapselle vieraammiksi. Tämä muodostuu ongelmalliseksi sellaisissa tilanteissa, jossa lapsen omahoitaja ei ole paikalla esimerkiksi työvuoron päätyttyä tai sairasloman takia. Tämä omahoitajuuden haaste on nostettu esille myös teoriaosuudessa. (Lund ym. 2003, 249.) Joskus syntyy tilanteita, ettei lapselle se tutuin ja turvallisin kasvattaja ole nimetty omahoitaja. Luonnollisesti lapsen ja omahoitajan kiintymyssuhteeseen vaikuttaa, kuinka kauan omahoitaja tai lapsi on toiminut ryhmänsä kanssa. Jos lapsi tai omahoitaja on vasta hiljattain aloittanut, ei voida olettaa, että suhde omahoitajan ja lapsen välillä olisi vahva heti alusta asti. Silti havaitsimme, että silloinkin, kun suhde vanhemman, lapsen ja omahoitajan välillä ei ollut voinut ehtiä vielä kovin vahvaksi, lapsi haki omahoitajalta apua helpommin kuin muilta kasvattajilta. Näitä huomioitamme selittää teoriassa käsitelty kiintymyssuhdeteoria.

On kuitenkin huomioitava myös lapsen ikä sekä persoona pohdittaessa lapsen omahoitajalta hakemaa turvan määrää. On luonnollista, että nuorempi ja arempi lapsi tarvitsee vanhempaa ja rohkeampaa lasta enemmän turvaa ja, että vanhempi ja rohkeampi lapsi uskaltaa hakea myös muilta kasvattajilta tarvitsemaansa turvaa helpommin.

Alku oli kuitenkin vaikeaa päiväkodissa lapsellemme ja uskomme tähän vaikuttaneen osiltaan myös tämän henkilövaihdoksen heti hoidon alkumetreillä. Pysyvyys on kuitenkin tärkeää lapsille. K6.

Yllä on lainaus erään lapsen vanhemman mietteistä omahoitajakäytäntöön vaikuttavasta haasteesta. Muistetaan kuitenkin, että sekä lapsi että omahoitaja kasvavat rooliinsa ja suhde vahvistuu vain vuorovaikutuksen kautta. Olikin hieno päästä seuraamaan, kuinka suhteet olivat vahvistuneet sinä aikana, kun olimme olleet poissa. Kuitenkin saattaa syntyä myös niitä tilanteita, ettei ajan kuluessakaan lapsen ja omahoitajan välille synny läheistä suhdetta. Silloin tulisi pohtia mahdollista omahoitajan vaihdosta. Olisi hyvä, että lapsen luonnollista valintaa kasvattajien suhteen kuunneltaisiin tällaisissa tilanteissa. Tärkeintä on, että lapsi saa mahdollisimman hyvät lähtökohdat suotuisaan kehitykseen. Edellisen lainauksen jatko oli:

Onneksi tilalle tuli pian hyvä sijainen, joka on ollut oikein sopiva hoitaja lapsellemme. K6.

Pohdimme myös auktoriteetin vaikutusta ja sitä, vaikuttaako omahoitajakäytäntö auktoriteetin luomiseen? Koska lapset ovat suuremman osan päivää omahoitajansa kanssa, ohjaa omahoitaja lasta eniten. Täten auktoriteetin saaminen on myös omahoitajalle helpointa. Mutta miten lapset suhtautuvat toisiin kasvattajiin: tottelevatko lapset huonommin kasvattajaa, joka ei ole heidän omahoitajansa? Päivässä on myös hetkiä, jolloin lasta ohjaa joku toisista kasvattajista. Siitä syystä auktoriteettiaseman luominen kaikkia lapsia kohtaan on tärkeää. Omahoitajakäytäntö aiheuttaa mielestämme tähän kuitenkin lisähaastetta. Kun kasvattaja on pienemmän ajan päivästä tekemisissä muiden kasvattajien pienryhmien lasten kanssa, joutuvat työntekijät tekemään suuremman työn saavuttaakseen auktoriteetin muiden lasten kohdalla. Jos taas lapsia ei olisi niin tiukasti jaettu omiin ryhmiinsä, tuntisivat kasvattajat toisetkin lapset paremmin ja samoin lapset muut kasvattajat. Täten yhteisen sävelen ja auktoriteetin luominen olisi helpompaa. Huomioitava on kuitenkin persoonien erot – toisille auktoriteettiaseman luominen sujuu toisia helpommin.

Omahoitajakäytännön toteutumisessa kiinnitimme huomiota siirtymätilanteisiin. Pienryhmissä toimiminen rauhoittaa siirtymiä estäen liiallisen ”tohinan” syntymisen. Olisi kuitenkin tärkeää, että vuoroaan odottaville lapsille järjestettäisiin odo-

tushetkinä jotakin toimintaa. Siirtymätilanteet eivät kuitenkaan aina mielestämme toteutuneet tavalla, johon uskomme ryhmässäkin pyrittävän. Esimerkkimme kuvastaa tilannetta, jossa koko tutkittava ryhmä lapset ja aikuiset viettivät yhteisen hetken. Toiminnan jälkeen pienryhmätoiminnan tavan mukaisesti ensimmäinen ryhmä lähti pukeutumaan. Kaksi muuta ryhmää jäi tilaan odottamaan vuoroaan ilman mitään konkreettista ja yhteistä toimintaa. Meille nousi ajatus siitä, että kyseisessä tilanteessa jäljelle jääneet kasvattajat olisivat voineet pitää esimerkiksi yhteisen lauluhetken. Näin lapset olisivat mitä todennäköisimmin pysyneet rauhallisempina sekä jaksaneet paremmin odottaa pihalle pääsyä.

Havaintojemme mukaan omahoitajakäytäntö päiväunille siirryttäessä ei toiminut ainakaan sellaisenaan. Niin sanotusta perinteisemmästä tavasta poiketen, omahoitajakäytännön mukaisesti jokainen kasvattaja menee lapsiensa kanssa lepo-
hetkelle (Mikkola & Nivalainen 2009, 47). Tällöin lasten nukahtamisesta on vastaamassa jokainen kasvatushenkilöstö, mikä mielestämme on erittäin hieno asia. Hankalaksi lepo-
hetken siirtymisen näimme siinä, että lapset siirtyvät lepo-
hetken eri aikoina, pienryhmittäin. Ensimmäinen ryhmä saapuu rauhalliseen tilaan, mutta seuraavien ryhmien saapuminen aiheuttaa hetkellistä rauhattomuutta tilassa. Tämä johtaa siihen, että ensimmäisenä ja toisena saapuneet pienryhmät kärsivät rauhattomuudesta eniten. Lepohetkessä soi taustalla koko ajan rauhoittava musiikki, mutta se ei tässä tapauksessa ole riittävää. Miten tilanne sitten saataisiin toimivammaksi? Yksi keino olisi, että pienryhmillä olisi kaikilla oma tila nukkumiseen. Tämä kuitenkin on käytännössä mahdoton toteuttaa tilojen puutteen vuoksi. Toisena keinona pohdimme sitä, että ennen lepo-
hetkelle saapumistaan lapsille järjestettäisiin rauhoittava hetki omahoitajan vetämänä. Esimerkiksi satu-
hetki saattaisi vähentää levottomuutta. Kolmas mahdollinen kehittämisidea on, että lapset saapuisivat kaikki yhtä aikaa lepo-
hetkelle omahoitajiensa kanssa. Jokaisen omahoitajan lapset sijoitettaisiin niin, että he ovat lähellä toisiaan. Näin omahoitajan on helppo huolehtia ensisijaisesti omat lapsensa lepäämään.

Mietimme myös, aiheuttaako omahoitajuuskäytäntöön liittyvän pienryhmätoiminnan loppuminen lepo-
hetken jälkeen rauhattomuutta? Toisaalta on hyvä, että lapset ovat osa isoa ryhmää ja toimivat kaikki yhdessä, mutta pienryhmätoiminnan loppumisen yhteydessä pitäisi kaikkien kasvattajien olla selvillä, mikä heidän roolinsa

on. Vastuu on silloin jaettu hieman eri tavalla kuin pienryhmien aikana, mistä syystä kasvattajat eivät välttämättä heti huomaa paneutua myös muiden kasvattajien omalapsiin samalla tavalla. Omahoitajuuden pitäisi jatkua koko ajan, vaikka pienryhmätoiminta loppuisikin.

Omahoitajuuden toteutumisen kannalta keskeistä on se, että lapsen vanhemman ja kasvattajan välillä on toimiva kumppanuussuhde. Niillä kerroilla, kun olimme paikalla, kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukainen suhteen ylläpitäminen kasvattajan osalta (Kaskela & Kekkonen 2006, 20) jäi mielestämme osittain vajaavaseksi. Lisäksi yksi neljästä kasvatuskumppanuuden periaatteesta, dialogi (Kaskela & Kekkonen 2006, 38), ei toteutunut odotusten mukaisesti. Näin koimme varsinkin silloin, kun kyseessä oli toisen kasvattajan omalapsi. Tästä syystä pohdimmekin, aiheuttaako omahoitajuus haasteita kasvatuskumppanuuden toteutumiselle? Koska omahoitajuuskäytäntö perustuu pienryhmittäin tapahtuvaan toimintaan, ei kasvattaja välttämättä koe tehtäväkseen ylläpitää toisen omalapsen vanhemman kanssa kasvatuskumppanuussuhdetta. Tämä ei ole lapsen edun mukaista, koska olisi tärkeää, että kasvattajat päivähoidossa tietäisivät, mitä kotona on tapahtunut ja vastaavasti vanhemmat tietäisivät, mitä päivähoidossa on tapahtunut. Tämä tietoisuus on tärkeää varsinkin sellaisissa tilanteissa, kun lapsi kaipaa tukea joko vanhemmiltaan tai kasvattajilta. Omahoitajuuden periaatteiden mukaisesti lapsen vanhempien ja kasvattajan välinen kumppanuussuhde tulisi olla toimiva lapsen hyvinvoinnin mahdollistamiseksi.

Omahoitajakäytäntöä pitäisi toteuttaa kaikille lapsille samalla tavoin. Näimme monta sellaista tilannetta tutkimuksemme aikana, missä omahoitajuuden toteuttaminen oli lapselle hyväksi. Välillä samankaltaiset tilanteet kuitenkin toteutettiin eri tavoin. Tästä esimerkkinä voisimme nostaa omahoitajakäytännön tarkoituksen: ylläpitää vanhemman ja lapsen kiintymyssuhdetta. Lapsen kokiessa ikävää vanhempaansa kohtaan, omahoitajan tulisi käsitellä lapsen kanssa tätä ikävän tunnetta, koska pieni lapsi ei vielä itse kykene ylläpitämään mielikuvaa vanhemmistaan (Laitinen 2004, 20). Havaintojemme mukaan näin ei kuitenkaan jokaisessa tapauksessa toimittu. Lasta kyllä lohdutettiin tämän itkiessä, mutta kaikkien kanssa ei ikävästä puhuttu tai esimerkiksi käytetty apuna jo aiemmin mainitsemaamme siirtymäobjektia: ”Meille tärkeät ihmiset” –kuvakollaasia.

8.3 Lapsen osallisuuden toteutuminen omahoitajaryhmässä

Lasten osallisuuden toteutumiseen vaikuttavat muun muassa lapsen persoonallisuus, halu osallisuuteen, osallisuuden mahdollisuudelle annettava tila sekä varhaiskasvatusta ohjaavat lait. Olemme jo aiemmin puhuneet omahoitajan persoonan vaikutuksista. Puhuttaessa lasten osallisuudesta on huomioitava, että myös jokainen lapsi on oma persoonansa ja osallistuu arjen toimintoihin oman persoonansa mukaisesti. Toiset lapset ovat luonnostaan osallistuvampia kuin toiset. Osallisuutta voidaan kuitenkin oppia ja kehittää. Ainakin tutkimuskohteenaamme ollut ryhmä antoi osallisuuden kasvattamiseen hyviä eväitä. On kuitenkin muistettava, että lapsella on oikeus olla välillä osallistumatta. Oikeus olla osallistumatta on Thomasin mukaan yksi osallisuuden muoto (Hotari ym. 2009, 121). Päiväkodissa tämän oikeuden toteutuminen aiheuttaa haasteita, koska lasten tulee toimia tiettyjen rajojen ja normien sisällä. Muun muassa varhaiskasvatukselle säädetyt lait asettavat esteitä kieltäytyvän osallisuuden toteutumiselle. Esimerkiksi pihalle mennään koko ryhmänä, vaikka yksi lapsi ryhmästä haluaisikin jäädä sisälle. Tilanteissa, joissa lapsen turvallisuus ja kehitys eivät vaarannu, on lapsella oikeus kieltäytyä. Tällainen tilanne voi olla muun muassa lapsen kieltäytyminen leikistä.

Miten osallisuus näkyi tutkittavan ryhmämme lasten keskuudessa? Havainnoimassamme ryhmässä pienimmätkin lapset yrittivät itse. Lapset veivät esimerkiksi toisensa lokerikkoon joko täysin omatoimisesti tai pyydettyään. Osallisuutta ja osallistumista löytyi jokaisesta lapsesta, iästä riippumatta. Ikä ei toiminut osallisuudessa rajoittavana tekijänä: kasvattajan rooli korostui osallisuuden mahdollistajana pienempien lasten kohdalla (Hotari ym. 2009, 119). Lapset toivat muiden tietoisuuteen oppimansa asiat ja neuvoivat toisiaan ja jopa heitä opettaneita kasvattajia, jotka heille asiat oli aiemmin opettanut. He myös halusivat jakaa toimintansa kertoen sen muille. Hienoa oli myös seurata lasten keskinäistä toimintaa, jossa näkyi selkeästi toisten auttaminen. Lapset auttoivat toisiaan muun muassa pukeutumisessa ja tähän auttamiseen eivät osallistuneet pelkästään ryhmän vanhimmat lapset vaan myös nuoremmat. Havainnoimamme tilanteet antoivat viitteitä siihen, että pienryhmässä mahdollisesti opitaan toimimaan helpommin muiden kanssa. Pieni ryhmä helpottaa osallistumaan toimintaan. Auttamisen lisäksi toisten

lasten antama malli sai myös toiset lapset osallistumaan ja toimimaan. Eräs tällainen tilanne näyttäytyi meille, kun lapsi alkoi kerätä lattialla olevat kirjat. Lapsen esimerkin innoittamana myös toinen lapsi alkoi kerätä kirjoja. Tämä hoidettiin hienosti yhteistyöllä loppuun asti. Teoriassa käsitelimme lapsen osallisuutta päivähoidossa, missä todettiin, että osallisuutta on myös tuntea kuuluvansa ryhmään (Stenvall & Seppälä 2008; ref. Venninen ym. 2010, 7). Tämä ryhmätoiminnan osallisuus käsittää vuorovaikutuksen ja yhteisen toiminnan ryhmässä, mikä näyttäytyi tutkimustuloksissammekin.

Pohdimme havainnointiemme perusteella vaikuttaako omahoitajan läsnäolo lasten osallisuuteen? Havainnointimme antoivat asiasta ristiriitaista tietoa. Toisissa tilanteissa, joissa omahoitaja ei ollut paikalla, lapsi kykeni toimimaan itsenäisesti. Kun omahoitaja saapui paikalle, lapsi tarrautui omahoitajaansa eikä kyennyt enää itsenäiseen toimintaan. Toisaalta, jos lasten omahoitaja ei ollut paikalla, lapset vaikuttivat olevan omatoimisia, mutta he eivät kuitenkaan kommunikoineet muiden kuin oman ryhmänsä lasten kanssa. He eivät myöskään erityisemmin hakeneet huomiota muilta kasvattajilta. Tämä näkyi myös sellaisissa tilanteissa, joissa lapset tarvitsivat apua toiselta kasvattajalta. Tilanne, johon lapsi haki apua toiselta kasvattajalta, ei alkanut avunkaan jälkeen sujumaan yhtä hyvin, kun se havainnointiemme perusteella toimi omahoitajan ollessa paikalla. Kertooko tämä siitä, että lapset eivät saa muilta kasvattajilta riittävästi huomiota, vai kertooko se vain siitä, että lapset tukeutuvat mieluiten omahoitajaansa? Uskomme tämän selittyvän sillä, että lapsen ja omahoitajan välille syntyvä kiintymyssuhde luo lapselle turvan toimia varsinkin silloin kun omahoitaja itse on paikalla.

Kuvauksiemme ja havainnointiemme perusteella voimme tehdä päätelmän siitä, että omahoitajalla on ennen kaikkea merkitystä arkojen ja ujojen lasten osallisuuteen. Tämä aiheuttaa ristiriidan juuri edellisessä kappaleessa mainitsemaamme lasten itsenäiseen toimintaan. Suurin osa lapsista oli hyvin omatoimisia, he vain varmistivat välillä omahoitajansa läsnäolon. Osa lapsista kuitenkin tarvitsi omahoitajan lähelleen, jotta uskalsivat toimia.

Ryhmässä kannustettiin lapsia osallisuuteen. Koemmekin tällä kasvattajan kannustamisella ja kehumisella olevan suuri vaikutus lapsen osallisuuteen. Pukeutumisessa lapsia autettiin toimimaan itsenäisesti esimerkiksi niin sanotun vaatepolun

avulla. Vaatteet järjestettiin oikeaan järjestykseen lattialle, josta lapsi sai sitten itse pukea ne päällensä. Näin annettiin lapselle mahdollisuus toimia itsenäisesti omassa tahdissaan. Pukeutumisessa otettiin myös huomioon lasten omat toiveet, tietenkin niin ettei lapsen kehitys tai turvallisuus vaarannu. Omahoitaja saattoi esimerkiksi olla tietoinen lapsen toiveesta hanskojen laittamiseen tai lakin narujen sitomiseen. Lapsi itse sai päättää, kuinka ne hänelle laitetaan. Välillä kiinnitimme kuitenkin huomiota siihen, että vaikka itsenäiseen toimintaan kannustettiin, tekivät kasvattajat välillä liikaa lapsen puolesta. Tulkitsimme näiden tilanteiden johtuvan esimerkiksi kiireestä ja helppoudesta saada asia eteenpäin. Koemme kuitenkin lasta osallisuuteen kannustavaa toimintaa olleen enemmän kuin puolesta tekemistä.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Päivähoitolaissa määritellään varhaiskasvatuksen tavoitteeksi tarjota lapselle turvalliset, lämpimät ja jatkuvat ihmissuhteet (L 19.1.1973/36, 2 a §). Juuri tähän lakipykälään nojaten voidaan omahoitajuuden kehittämisen tarvetta selittää. Kuten teoreettisessa viitekehyksessä olemme käsitelleet, omahoitajuus antaa lapselle mahdollisuuden kiintyä ensisijaisesti yhteen kasvattajaan. Tutkimustuloksissammekin olemme tulleet siihen tulokseen, että omahoitajalla on suuri merkitys pienelle hoitolapselle. Omahoitajuus helpottaa varsinkin pienten lasten sopeutumista päiväkotiin. Lasten jakautuminen pienryhmiin mahdollistaa, että jokainen lapsista saa omahoitajaltaan tasapuolisesti aikaa ja läheisyyttä, eikä lasten tarvitse kilpailla omahoitajansa huomiosta. Myös lasten havainnointi, kehityksen seuraaminen ja valvonta on pienryhmissä huomattavasti helpompaa kuin suuressa ryhmässä. Pienryhmät mahdollistavat lisäksi sen, että omahoitaja kykenee näkemään jokaisen omalapsensa omana yksilönään ja persoonanaan. Omahoitajalla on paremmat valmiudet kohdata lapsi, koska hänellä on enemmän tietoutta lapsesta. Samasta syystä lapsen vanhemmat kokevat omahoitajan toisia kasvattajia helpommin lähestyttäväksi.

Omahoitajuus-järjestelmä on oikein hieno asia päiväkodissa. Tämä on yksi syy, miksi haimme päiväkotipaikkaa ... päiväkodista. - - - Omahoitajuuden toivoisi leviävän toimintamalliksi kaikkiin päiväkoteihin. K6.

Tutkimuksessamme tulimme omahoitajuuden toimivuuden suhteen siihen lopputulokseen, että omahoitajuus on käytäntönä hyvä, mutta kaipaa vielä joiltakin osin kehittämistä. Meidän ei tule olettaakaan, että omahoitajakäytäntö olisi ollut heti käyttöönottonsa jälkeen toimiva ja valmis kokonaisuus. Vasta käytäntö on osoittanut sen, miten ja mihin suuntaan omahoitajuutta tulee kehittää. Vielä tutkimuksemme aikana omahoitajuutta toteutettiin välillä liian tiukasti teoretiedon pohjalta. Kun omahoitajakäytäntö tulee tutummaksi niin lapsille, vanhemmille kuin kasvattajillekin, kasvattajat uskaltavat vahvemmin ottaa ammattitaitonsa mukaan omahoitajuuden toteuttamiseen. Tällöin koko omahoitajakäytännöstä tulee toimivampi kaikkien osapuolten kannalta. Nyky-yhteiskunnassamme lapsilähtöisyys koetaan varhaiskasvatuksessa merkitykselliseksi ja siihen kiinnitetään huomiota yhä

enemmän. Koemme juuri omahoitajuuden mahdollistavan lapsilähtöisyyden toteutumisen, koska siinä huomio kiinnitetään lapseen ja hänen asemaansa.

Omahoitajakäytännön suurimpina hyötyinä koimme omahoitajan kattavan tiedon jokaisesta ryhmänsä lapsesta. Kasvattajalla on tiedossa kaikki merkityksellinen lapsesta ja täten hänen on mahdollista huomioida lapsen yksilölliset tarpeet sekä nähdä ja kohdata lapsi omana arvokkaana yksilönään. Pienryhmä myös mahdollistaa lapsen paremman havainnoinnin ja kehityksen seuraamisen sekä luo rauhallisemman ilmapiirin. Lapselle omahoitajakäytäntö luo turvaa, koska lapsi tietää voivansa luottaa omahoitajaansa ja tämän lohduttavaan ja rohkaisevaan syliin. Omahoitaja lohduttaa surussa, mutta kannustaa kokeilemaan uutta ja tutustumaan rohkeasti ympäristöön. Omahoitaja on myös se, joka ohjaa lasta tarvittaessa oikeanlaiseen käytökseen.

Lapsen osallisuuden suhteen tulimme siihen johtopäätökseen, että omahoitajuus mahdollistaa lapsen osallisuuden toteutumisen. Ikä ei estä osallisuutta, nuorempien lasten kohdalla kasvattajan rooli vain korostuu osallisuuden mahdollistajana. Lapset olivat omatoimisia, he rohkenivat tuoda itseänsä ja kykyjänsä esiin ryhmässä sekä auttoivat toisiaan. Näihin asioihin vaikutti varsinkin pienryhmätoiminta, jonka turvin lapsen on helpompi uskaltautua toimimaan. On kuitenkin huomioitava, että tutkimuksessamme ei ollut vertailukohdetta. Täten emme voi tehdä päätelmää siitä, vaikuttaako omahoitajakäytäntö paremmin lapsen osallisuuteen, vai toimisivatko lapset samoin myös esimerkiksi pienryhmäpedagogiikkaa toteuttavassa päiväkodissa, jossa omahoitajakäytäntöä ei ole käytössä.

Miten tahansa varhaiskasvatusta toteutetaankin, on tärkeintä muistaa, miksi ja kenelle työtä tehdään. Mielestämme Ellan ja Aleksin Alku (pienet askeleet)-kappaleen sanat voidaan tulkita monella eri tavalla. Sanat kertovat muun muassa siitä, kuinka kasvattajien tulee asettua lapsen asemaan kehittäessään varhaiskasvatuksen menetelmiä, eivätkä merkittävimmät asiat tapahdu aina saman tien.

Tärkeää on pienet, pienen pienet askeleet,
jos et astu askeltakaan, mitä sinä teet?
Tärkeää on pienen pienen pienet askeleet,
ennenkin on isot pienempiä seuranneet.

10POHDINTA

Kun lähdimme tälle opinnäytetyöprosessin tekematkalle, emme osanneet aavistaakaan, mitä kaikkea kokisimme ennen kuin työ olisi tässä pisteessä. Tutkimuksen tekeminen oli haastavaa, oma-aloitteisuutta ja aikaa vaativa prosessi, mutta samalla sen tekeminen oli hyvin mielenkiintoista. Teimme työtä sekä yhdessä että erikseen. Kaiken tutkimukseemme kerätyn materiaalin kuvasimme ja havainnoimme yhdessä. Kirjallista osuutta teimme sekä yhdessä että paljon myös yksin osaluueita jakaen. Parityöskentelyn parhaita puolia olivat mielestämme luotettavaman ja laajemman näkökulman saaminen asioihin sekä havainnointien esille nostamat ajatukset, jotka saivat aikaiseksi pitkiä keskusteluja ja pohdintoja välillämme. Oli myös hetkiä, jolloin tutkimuksen teko tuntui vaikealta. Tällöin oma aihe tuntui hankalalta, jopa puuduttavalta ja työ näyttäytyi loputtomana taipaleena. Tällöin ymmärsimme olevan aika kerätä hetki voimia ja sen jälkeen jälleen jatkaa, vahvempina – toinen toistaan kannustaen ja tukien kohti määränpäättä. Onneksemme meillä oli myös ympärillämme joukko tukijoita, jotka jaksoivat meitä kannustaa.

Yhteistyötahon sekä heitä hyödyttävän ja meitä kiinnostavan aiheen löydyttyä, oli aika alkaa suunnittelemaan opinnäytetyötä tarkemmin. Otimme vastaan haasteen valitsemalla videokuvaamisen sekä havainnoinnin tutkimuksen keräystavaksemme. Emme ole valintaa katuneet, vaan kuten jo yllä mainitsimme, oli havainnointi yksi koko prosessin parhaista vaiheista. Kuvaukset kulkivat osaksi limittäin teoriaosuuden kirjoittamisen kanssa, mutta kirjoittamista jatkoimme vielä kuvausten päätyttyä. Oli hienoa huomata, kuinka havainnointimme vahvistivat niitä käsityksiä, joita teoriaosuutemme oli meille luonut. Mielestämme tämä myös osoitti teoreettisen viitekehiksemme rajaamisen onnistuneen.

Valitsemamme aiheet omahoitajuus päiväkodissa sekä osallisuuden näkyminen päivähoidossa, ovat molemmat ajankohtaisia aiheita. Omahoitajuus on uusi käytäntö päivähoidossa ja monille siksi vielä tuntematon. Sen on kuitenkin todettu auttavan erityisesti pienten lasten sopeutumisessa päivähoitoon ja lisäksi se mahdollistaa lapsen yksilöllisemmän ja herkemmän huomioimisen. Me osaltamme haluamme lisätä tietoisuutta omahoitajakäytännöstä, jonka koemme lapsen etua ajavana käytäntönä.

Lasten osallisuus näkyy myös päivähoidon arjessa. Jo siellä lapset kasvavat yhteiskuntamme jäseniksi. Yksi YK:n lasten oikeuksien sopimukseen kirjattu oikeus on lasten oikeus osallisuuteen. Mannerheimin lastensuojeluliiton pääsihteeri Mirjam Kalland totesikin Ylen haastattelussa elokuun alussa: ”Jo päiväkodissa on oikea aika ja täysin mahdollista puhua lapsen oikeuksista lasten kanssa” (Saraste 2.8.2011). Lasten osallisuuteen tulee myös meidän mielestämme kiinnittää huomiota jo päivähoidossa. Me näemme osallisuuteen kannustavat ja osallisuutta lisäävät tekijät varhaiskasvatuksessa myös tulevaisuuden syrjäytymistä ennaltaehkäisevinä toimina. Nostamme tämän huomion esille siksi, että tänä päivänä puhutaan paljon juuri nuorten syrjäytymisestä. Siksi on hyvin perusteltua todeta, että osallisuuden kehittämiseen tulee kiinnittää jatkossa entistä enemmän huomiota jo varhaiskasvatuksessakin. Ainakin tutkittavana olleessa, omahoitajakäytäntöä toteuttavassa ryhmässä lasten oikeus osallisuuteen näkyi käytännön toimissa. Oikeus osallisuuteen toteutui aikuisen silmissä pienissä asioissa, mutta pienen lapsen ajatusmaailmassa usein suurissa asioissa. Osallisuus tuleeikin huomioida lapsen iän- ja kehitystason mukaisesti.

Toiveemme tulevaisuutta ajatellen on, että omat lapsemme pääsisivät päiväkotiin, jossa omahoitajakäytäntö olisi toimintamallina. Haluamme lapsillemme parasta mahdollista hoitoa ja mielestämme se mahdollistuu hyvin omahoitajakäytännön avulla. Olemme myös saaneet kuulla ja havainnoida, että monet vanhemmat kaipaisivat kyseisen menetelmän laajenevan niihin päiväkoteihin, joissa heidän lapsensa ovat hoidossa. Toivomme, että myös päättäjät heräisivät keskustelemaan menetelmän toimivuudesta sekä menetelmän mahdollisesta laajenemisesta Etelä-Pohjanmaan muihinkin päiväkoteihin.

Haluamme kiittää läheisiämme, jotka ovat meitä jaksaneet kannustaa tämän prosessin ajan. Samaten haluamme välittää kiitoksemme ohjaajanamme toimineelle Minna Zechnerille asiantuntevasta ohjauksesta sekä Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishankkeelle, jonka avulla saimme toteuttaa opinnäytetyön. Saimme hankkeen kautta myös paljon asiantuntevaa ohjausta. Suurin kiitos kuuluu kuitenkin tutkimuksemme lapsiryhmälle, heidän vanhemmilleen sekä kasvattajille, jotka ottivat meidät seuraamaan arkeansa ja mahdollistivat täten opinnäytetyömme valmistumisen.

Muistellaanpa vielä viimeiseksi johdantoluvussa esiintyvää Julius-poikaa. Millainen hänen päivähoiton aloituksensa olisi saattanut olla omahoitajaryhmässä? Kun tieto Juliuksen hoidon aloituksesta tuli päiväkotiin, valittiin pojalle heti omahoitaja. Hyvissä ajoin ennen suunnitellun hoidon aloitusta omahoitajaksi valittu Saara tuli käymään Juliuksen kotona. Vanhemmat saivat tärkeää tietoa päiväkodin arjesta, mutta myös Saara oppi tuntemaan Juliuksen sekä huomioimaan vanhempien toiveita. Hoitoon tutustumisessa käytettiin pehmeää laskua, jolloin Julius kävi äitinsä kanssa useampana päivänä tutustumassa päiväkodin tiloihin ja tuleviin kavereihin. Hetki hetkeltä Julius oli rohkeampi olemaan paikalla myös ilman äitiään. Hoidon virallinen aloitus sujui ilman suurempia ongelmia. Julius koki ikävää vanhempiaan kohtaan, mutta Saaran kanssa jutellessaan ikävä helpottui. Äidin hakiessa, Saara kertoi tarkasti, miten Juliuksen päivä oli sujunut. Sekä Julius, että äiti olivat tyytyväisiä ensimmäiseen hoitopäivään. Seuraavat hoitopäivät näyttäytyivät ensimmäistä päivää haasteellisimpina, mutta onneksi Juliuksella ja vanhemmilla oli tukenaan Saara, joka auttoi näiden ensimmäisten päivien aikana perhettä valtavasti. Nyt Julius jo nauttii hoitopäivistään ja vanhemmat voivat rauhassa ja huolelta jättää rakkaansa Saaran ja muiden kasvattajien huomaan päiväksi.

LÄHTEET

- Aarnos, E. 2007. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 170–183.
- Ainsworth, MDS, Blehar, M., Waters, E. & Wall, S. 1978. Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 162. Helsinki: Stakes.
- Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke. Ei päiväystä. Kaste-ohjelma. Saatavana: <http://www.seinajoki.fi/sosiaalijaterveys/lastenjanuortenkehittamishanke/.etusivu.html/32885.pdf>.
- Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (2006 Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa: Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-Kustannus., 5–18.
- Furman, E. 1999. Auta lasta kasvamaan. Helsinki: Helsinki University Press. Alkuperäisteos: Helping Young Children Grow. 1987. International Universities Press.
- Gretschel, A. 2002. Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan välisen vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarviointin keinoin. Studies in Sport, Physical Education and Health 85, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Grönfors, M. 2007. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 151–167.
- Hautamäki, A. 2001. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa: J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY. 13–66.
- Hautamäki, A. 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa: J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy. 29–69.

- Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. 7. uudistettu painos. Helsinki: Editä Publishing Oy.
- Hintsa, S. 2.9.2011. Projektityöntekijä. Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Hannaleena Silvola. [Viitattu: 2.9.2011].
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: M. Bardy (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 117–132.
- Hyvinvointi ja terveys on yhteinen tavoite. 2009. Esite. Kaste-hanke.
- Juusola, M. 2008. Apua päivähoiton aloitukseen. [Verkkolehtiartikkeli]. Meidän perhe (8). [Viitattu: 9.2.2011]. Saatavana: http://www.vauva.fi/artikkeli/kasvatus/283/apua_paivahoidon_aloitukseen
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kalland, M. 2011. Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa: J. Sinkkonen & M. Kalland. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy. 147–172.
- Kalliala, M. 2009. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?. Helsinki: Gaudeamus.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Helsinki: Stakes.
- Karlsson, L. 2005. Tie osallisuuteen – Osallisuus yhdessä lasten kanssa. Teoksessa: T. Stenius, MLL:n osallisuusverkostolaiset & L. Karlsson. 2005. Yhdessä lasten kanssa – seikkailu osallisuuteen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 8–9. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu: 5.8.2011]. Saatavana: http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Julkaisut/Stenius_Karlsson_Yhdessalastenkanssa.pdf
- Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II - Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 70 – 85.
- Korkalainen, P. (toim.) & Tuliharju, A. 4.2.2010. Turvallinen päivähoiton aloitus ja oma hoitajuus – Autetaan lasta pitämään vanhemmat mielessä. VARKEn kehittä-

- tämisspilotin prosessin kuvaus, perusteluja ja kuntakohtaisia esimerkkejä toimintamallista. [Verkkójulkaisu]. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. [Viitattu: 9.2.2011]. Saatavana: <http://koskeverkko.fi/public/download.aspx?ID=26940&GUID=%7B2BF3862D-D25B-4925-83DA-BD594DB71145%7D>
- Kuokkanen, H. 2006. Kasvatus ja varhaiskasvatus. Teoksessa: A. Häkkä, H. Kuokkanen & A. Virolainen. (toim.). Lapsen parhaaksi. Lähihoitaja varhaiskasvattajana. Helsinki: Edita Prima. 9–62.
- Laitinen, J. 2004. Lapsi tarvitsee kiintymyssuhteen hoitajaan. Lastentarha (4), 16–18.
- Laitinen, J. 2004. Kengu-Ru toi omahoitajat Puuskakulmaan. Lastentarha (4), 19–21.
- Laki lasten päivähoitosta. 19.1.1973/36 Saatavana: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 22.9.2000/812. Saatavana: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Lapsiasiavaltuutettu. 6.3.2009. Lasten osallisuus ei ole pelkkää mielipiteiden selvittämistä. [Verkkotiedote]. Tiedote 9/2009. [Viitattu: 5.8.2011]. Saatavana: <http://www.lapsiasia.fi/nyt/tiedotteet/tiedote/view/1398514>
- Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417. Saatavana: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lund, T. & Soukankujan päiväkodin työryhmä. 2003. Miten Soukankujan päiväkodissa autetaan lasta kasvamaan. Teoksessa: J. Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY. 238–256.
- Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. 3. uudistettu painos. Helsinki: International Methelp Ky.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa: Pedatieto.
- Munter, H. 2001. Lapsi aloittaa päivähoiton. Teoksessa: A. Helenius, K. Karila, H. Munter, P. Mäntynen & H. Siren-Tiusanen. Pienet päivähoitossa – Alle kolmi-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY. 35–63.
- Myyrä, E. 2007. Pehmeästi päiväkotiin Kappelinmäessä. Lastentarha (3), 11–13.

- Myöhänen, M, Kallio, S. & Viitanen, S. 2005. Lastentarhaopettajien antamia merkityksiä kasvatuskumppanuudelle – ”Nyt meillä on menestystekijän resepti”. Lastentarha (3), 19–21.
- Nisula, M. 24.9.2010. Kehittämistyötä kasvatuskumppanuudessa toteutuvassa omahoitajuudessa. Luentomoniste. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan yksikkö, sosiaalialan koulutusohjelma. Julkaisematon.
- Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa: I. Tanskanen & E. Timonen-Kallio. Lasten ja nuoren osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. 18–25.
- Nyland, B. 2009. The Guiding Principles of Participation: Infant, Toddler Groups and the United Nations Convention on the Rights of the Child, Teoksessa: D. Berthelsen, J. Brownlee and E. Johansson. Participatory learning in the early years: research and pedagogy. USA: Routledge. Taylor & Francis Group
- Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Oranen, M. Ei päiväystä. Lasten osallisuus. [Verkkosivusto]. Sosiaaliportti. [Viitattu: 5.8.2011]. Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>
- Perustuslaki 11.6.1999/731. Saatavana: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Pilottipäiväkodin hyvinvoiva lapsi –työprosessimenetelmä – Abstrakti. Esite. Kaste-hanke. Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke 2009–2011.
- Salo, S. 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa: J. Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY. 44–77.
- Saraste, A. 2.8.2011. Lapset tuntevat oikeutensa huonosti. YLE uutiset [Viitattu 26.8.2011].
- Shier, H. 2001, Pathways to Participation: openings, opportunities and obligations. Children and Society vol. 15, nro.2. Iso-Britannia: John Wiley & Sons, Ltd. 107–117.
- Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.
- Stenvall, E. & Seppälä, U-M. 2008. Talo lapsia varten – Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskes-

kus SOCCA, Helsinki. Saatavana:
www.socca.fi/aineistot/Talo_lapsia_varten.pdf

- Thomas, N. 2002. *Children, Family and the State. Decision-Making and Child Participation*. Bristol: The Policy Press.
- Tiilikainen, T. 2008. Lapset työskentelyn osallistujina. Teoksessa: T. Muukkonen (toim). *Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa*. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 17, 2008, 123–144.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus - kiintymyssuhteen perusta. 20.5.2008. [Verkkootikkeli]. Savonia Ammattikorkeakoulu. [Viitattu: 9.2.2011]. Saatavana: <http://www.tervesuomi.fi/fi/julkaisu/11710>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56.
- Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2010 "Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi? – Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. [Verkkajulkaisu]. Socca – Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Työpapereita 2010: 3. [Viitattu: 5.8.2011]. Saatavana: http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf
- Vesimäki, T. 7.5.2010. Omahoitaja-toimintatapa päiväkodissa. [Ppt-esitys]. Helsinki. [Viitattu: 9.2.2011]. Saatavana: <http://www.pirpana.fi/seminaarit/29>
- Vienola, V. 2004. Videoiden käyttö tutkimuksen apuvälineenä. Teoksessa: J. Enkenberg, E. Savolainen & P. Väisänen (toim.) *Tutkiva opettajankoulutus – Taitava opettaja*. Savonlinnan opettajankoulutuslaitos. 71–81. [Pdf-tiedosto]. [Viitattu: 19.8.2011]. Saatavana: <http://sokl.joensuu.fi/verkkajulkaisut/tutkivaope/pdf/vienola.pdf>
- Vilka, H. 2005. *Tutki ja kehitä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilka, H. 2007. *Tutki ja mittaa – Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITTEET

LIITE 1. Sopimus opinnäytetyöstä

LIITE 2. Tutkimuslupa

LIITE 3. Lupa vanhemmilta + saatekirje

LIITE 4. Kyselylomake + saatekirje

LIITE 1 Sopimus opinnäytetyöstä

Sopimus opinnäytetyöstä

Opiskelijan nimi ja yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti):

Janni Salmela, 0400811992, janni.salmela@seamk.fi
Hannaleena Silvola, 0400811993, hannaleena.silvola@seamk.fi

Koulutusohjelma: sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyön ohjaajan nimi ja yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti):

Timo Toikko, timo.toikko@seamk.fi
p. 070 830 7189

Toimeksiantajan/työn tilaajan/yhteistyöorganisaation edustaja ja asema organisaatiossa: Sari Heintsa, projektityöntekijä, Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishanke

Toimeksiantajan/työn tilaajan/yhteistyöorganisaation edustajan yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti):

sari.heintsa@seamk.fi
0407748651

Opinnäytetyön (15 op) alustava nimi/aihe Omahoitoisuus päiväkodissa

Opinnäytetyöhön kuuluvat tehtävät: videointi, kyselylomake

Työn tekemisestä aiheutuvien kustannusten korvaaminen: -

Arvioitu aika opinnäytetyön tekemiseen: 1 / 1 200 II - 31 / 10 200 II

Päiväys 16 / 12 200 II

Opinnäytetyö on julkinen asiakirja.

Opinnäytetyöni saa julkistaa Theseus-verkkokirjastossa (rasti ruutuun)

Opiskelijan allekirjoitus: Janni Salmela Hannaleena Silvola

Ohjaajan allekirjoitus: _____

Toimeksiantajan/tilaajan/yhteistyötahon edustajan allekirjoitus:

Sari Heintsa

HUOM! Sopimukseen mahdollisesti liittyvistä tekijänoikeuksista ja muista erityisehdoista on sovittava erikseen kirjallisesti.

LIITE 2 Tutkimuslupa

Asia	<p>Tutkimuslupa / Salmela Janni ja Silvola Hannaleena</p> <p>Seinäjoen ammattikorkeakoulun opiskelijat Janni Salmela ja Hannaleena Silvola anovat tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten. Aiheena on omahoitajuus päiväkodissa lapsen näkökulmasta. Lisäksi opinnäytetyö tulee sisältämään varhaiskasvatuksen, päivähoidon, kasvatuskumppanuuden, kiintymyssuhteen, osallisuuden, pienryhmätoiminnan ja hyvinvoinnin käsitteet.</p> <p>Tutkimus tapahtuisi keräämällä vanhempien suostumuksella videomateriaalia omahoitajaryhmästä sekä vanhemmille kohdistetun kyselylomakkeen avulla. Lisäksi päiväkodin henkilökunta on esittänyt toiveen päivähoidon aloittavan lapsen videoimisesta hänen ensimmäisenä hoitopäivänään tai mielellään koko ensimmäisen hoitoviikon ajalta.</p> <p>Tutkimus toteutettaisiin Kaste-hankkeen pilottikohteena toimivan päiväkodin - ryhmässä kevään aikana tammikuusta 2011 alkaen ja analysointi videoinnista ja kyselylomakkeista tapahtuisi kesän aikana.</p>														
Päätös	<p>Myönnän tutkimusluvan edellyttäen, että tutkijat noudattavat vaitiolovelvollisuutta tutkimuksessa saamiensa tietojen ja kuvaamiensa videoiden suhteen ja että yksi kappale tutkimuksesta luovutetaan sen valmistuttua sivistyskeskukselle.</p>														
Allekirjoitus	<p>, varhaiskasvatusjohtaja, p. , @ .fi</p>														
Oikaisu-vaatimusohje	<p>Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen osoitteella: Varhaiskasvatus- ja koulutuslautakunta , neljäntoista (14) päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perustelui- neen ja se on tekijän allekirjoitettava.</p>														
Julkisesti nähtävänä	<p>Sivistyskeskus 20.01.2011</p>														
Tiedoksianto	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="480 1402 1117 1485">Kenelle Janni Salmela, Hannaleena Silvola, aluejohtaja</td> <td data-bbox="1117 1402 1565 1485">Päivämäärä 19.1.2011</td> </tr> <tr> <td data-bbox="480 1485 798 1568">Miten ☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan</td> <td data-bbox="798 1485 1117 1568">☐ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä</td> <td data-bbox="1117 1485 1565 1568">☐ Lähetetty sisäisessä postissa</td> </tr> <tr> <td data-bbox="480 1568 798 1650">☐ Luovutettu</td> <td colspan="2" data-bbox="798 1568 1565 1650">Vastaanottajan allekirjoitus</td> </tr> <tr> <td colspan="3" data-bbox="480 1650 1565 1733">☒ Lähetetty sähköpostissa</td> </tr> <tr> <td colspan="3" data-bbox="480 1733 1565 1825">, toimistos sihteeri</td> </tr> </table>	Kenelle Janni Salmela, Hannaleena Silvola, aluejohtaja	Päivämäärä 19.1.2011	Miten ☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan	☐ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä	☐ Lähetetty sisäisessä postissa	☐ Luovutettu	Vastaanottajan allekirjoitus		☒ Lähetetty sähköpostissa			, toimistos sihteeri		
Kenelle Janni Salmela, Hannaleena Silvola, aluejohtaja	Päivämäärä 19.1.2011														
Miten ☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan	☐ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä	☐ Lähetetty sisäisessä postissa													
☐ Luovutettu	Vastaanottajan allekirjoitus														
☒ Lähetetty sähköpostissa															
, toimistos sihteeri															

LIITE 3 Lupa vanhemmilta + saatekirje**Hyvät****Vanhemmat!**

Hei,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Seinäjoen Ammattikorkeakoulusta. Toinen meistä on suuntautunut varhaiskasvatukseen ja kerää pisteitä lastentarhanopettajan pätevyYTEEN. Varhaiskasvatus näkyy myös opinnäytetyössämme, jonka teemme yhteistyössä Kaste-hankkeen ja päiväkodin kanssa. Opinnäytetyömme aiheena on omahoitajuus päiväkodissa.

Opinnäytetyössämme pyrimme tutkimaan omahoitajuutta lapsilähtöisesti, eli miten lapset kokevat omahoitajuuden ja miten se heitä palvelee. Erityisesti tarkastelukohteena olisi, miten lasten osallisuus toteutuu omahoitajuusperiaatetta käyttävässä päiväkotiryhmässä. Tätä varten kuvaisimme videolle lasten arkea päivähoitopaikassa, Teidän luvallanne (allekirjoitettuanne lupalapun kuvaamiseen). Tutkimuslupa on jo saatu päivähoidon päälliköltä. Kuvaaminen ja lasten havainnointi tapahtuisi kerran kuukaudessa, tammikuusta toukokuuhun. Kuvauskertoja tulisi näin ollen viisi. Videolle pyrimme saamaan omahoitajan normaalia toimintaa lasten kanssa, eli kuvaisimme muun muassa heidän syömistään sekä pukeutumistaan pihalle. Myös lapsen saapuminen hoitoon on yksi merkittävä kuvaustilanne, koska tuolloin lapsi tarvitsee yleensä eniten hoitajaansa vanhemmista eroamisen takia.

Meillä on salassapitovelvollisuus tarkoittaen sitä, että kuvauksesta kerätty materiaali säilytetään lukkojen takana, eikä sitä käsitellä missään vaiheessa ulkopuolisten nähden. Käymme materiaalin läpi luottamuksellisesti ja tulokset kirjaamme niin, ettei lasten henkilöllisyyttä pysty tunnistamaan. Ellette halua lastanne kuvattavan, niin huomioimme

tämän siten, ettei lapsenne tule näkymään videolla. Materiaali tuho-
taan noin vuosi sen jälkeen, kun opinnäytetyömme on valmistunut.
Pyrkimyksenämme on valmistua joulukuksi 2011, joten materiaali tuhot-
tasiin vuoden 2012 loppuun mennessä.

Koska haluamme mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan omahoita-
juusperiaatteesta sekä sen merkityksestä lapsille, Teidän vanhempien
antamat tiedot ovat meille tärkeitä. Sen vuoksi kevään lopulla ke-
räisimme Teiltä vanhemmilta kysymyslomakkeella tietoa siitä, miten
Teidän mielestänne lapsenne ovat omahoitajuuden kokeneet. Tämä lo-
make toimitetaan Teille niin, että saisimme täytetyt lomakkeet takaisin
toukokuun loppuun mennessä.

Olemme mielellämme käytettävissänne, jos Teille ilmenee kysyttävää
opinnäytetyöstämme ja siihen liittyvästä kuvaamisesta. Alla on meidän
molempien puhelinnumerot ja sähköpostiosoitteet. Olemme myös tulos-
sa tutustumaan keskiviikkona 12.1.2011. Mikäli olem-
me samaan aikaan paikalla, niin keskustelemme mielellämme Teidän
kanssanne. Kiitoksia jo näin etukäteen ja toivottavasti saamme aikaan
antoisan yhteistyön Teidän vanhempien ja etenkin tärkeäksi näke-
miemme lasten kanssa!

Ystävällisin terveisin,

Janni Salmela

&

Hannaleena Silvola

janni.salmela@seamk.fi

hannaleena.silvola@seamk.fi

Opinnäytetyössämme tutkimme lapsilähtöisesti omahoitajuutta päiväkodissa. Tarkempaa analysointia varten kerättävä materiaali saadaan videoimalla lasten arkea päiväkodissa. Kuvauskertoja tulee olemaan viisi. Kuvauspäivät ilmoitetaan etukäteen. Ensimmäinen kuvauspäivä on 27.1.2011. Jos päivä muuttuu, siitä ilmoitetaan mahdollisimman pian.

Palauttaisittehan tämän lupalapun mahdollisimman pian takaisin päiväkodille. On erittäin tärkeää, että saamme vastauksen jokaista lasta koskien.

Lastani _____ :

saa videoida

ei saa videoida

opinnäytetyön materiaalia varten.

Allekirjoitus:

LIITE 4 Kyselylomake + saatekirje

Hyvät

Vanhemmat!

Kevät on edennyt jo pitkälle, niin kuin on meidän opinnäytetyömmekin. Jäljellä on enää yksi kuvauskerta, jonka jälkeen alamme analysoida kuvaamaamme aineistoa. Olemme saaneet tallennettua ja havainnoitua monia tilanteita, joista voimme tarkastella omahoitajuusmenetelmän toimivuutta. Kiitokset näistä onnistumisen kokemuksista kuuluvat erityisesti ja teille vanhemmille!

Olimme todella otettuja vastaanotosta, jonka saimme teiltä vanhemmilta jokaisen perheen suostuttua videointiin. Lisäksi ryhmän hoitajat ovat pystyneet luomaan ilmapiirin sellaiseksi, että lapset ovat pystyneet jatkamaan leikkejään häiriintymättä meidän läsnäolostamme. Kuvaamamme aineiston lisäksi toivomme teidän täyttävän lapsenne kanssa oheisen lomakkeen. Lomakkeen tarkoituksena on auttaa meitä saamaan mahdollisimman kattava kuva omahoitajuuden toteutumisesta lapsiryhmän kohdalla. Olemme suunnitelleet lomakkeen kysymykset niin, että voitte pohtia niitä yhdessä lapsen kanssa. Koska lapsiryhmässä on pieniä lapsia, joilta puhettakaan ei välttämättä tule paljoa, te vanhempina pystytte paremmin ymmärtämään ja pukemaan sanoiksi lapsen kokemukset asiasta. Lapsen omat vastaukset ovat tärkeitä, vaikka ne eivät välttämättä aina vastaisikaan todellisuutta. Toivomme, että lomakkeen täyttäminen luo teille mielekkään yhteisen hetken, viemättä kuitenkaan liian kauaa ajastanne. Olemme loppuun laittaneet teille vanhemmille oman kohdan vastaamiselle ja lisäksi teidän ajatuksenne omahoitajuudesta ovat meidän työllemme hyödyllisiä.

Lomakkeeseen ei tarvitse laittaa nimeä, koska käsittelemme aineiston anonyymisti. Toivomme, että saisitte täytettyä ja palautettua lomakkeen takaisin päiväkodille *viimeistään toukokuun loppuun mennessä*.

Suuret kiitokset yhteistyöstänne ja hyvää kesän odotusta!

Janni Salmela & Hannaleena Silvola

Seinäjoen Ammattikorkeakoulu, sosionomi-opiskelijat

OMAHOITAJUUS-KYSELY

Kysymykset on jaettu kahteen osioon. Ensimmäisen osion kysymykset on tarkoitettu lapsen ja vanhempien yhdessä täytettäväksi ja toisen osion kysymykset vanhemmille.

Ympyröikää se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa teidän mielipidettänne/kokemustanne.

(Kysymyksissä on käytetty yleisesti omahoitaja- ja pienryhmätermejä. Nämä kohdat vanhemmat voivat muuttaa vastaamaan lapsen omahoitajan oikeaa nimeä / ryhmien lasten nimiä, kun lapselta asiasta kysyy.)

LAPSEN KYSYMYKSET:

1. Ikä: _____
2. Ikä ryhmään saapuessa: _____
3. Onko hoitoon helppo jäädä isin/äidin lähtiessä?
  - a. Kyllä
  - b. Ei
4. Kenen luokse menet mieluiten hoitoon tullessasi?
  - a. Omahoitajan
  - b. Muun hoitajan
  - c. Kaverin
  - d. En kenenkään luo
5. Jos hoidossa tulee ikävä isiä tai äitiä, auttaako omahoitaja helpottamaan ikävää?
  - a. Kyllä
  - b. Ei
6. Kenen hoitajan seurassa viihdyt parhaiten?
  - a. Omahoitajan
  - b. Muun hoitajan
7. Leikitkö mieluiten pienessä vai isossa ryhmässä? (pienryhmätoiminta)
  - a. Pienessä ryhmässä
  - b. Isossa ryhmässä
  - c. Ei väliä

VANHEMPIEN KYSYMYKSET:

8. Koetteko omahoitajuudesta olleen omalle lapsellenne hyötyä? (Voitte kertoa avoimessa kohdassa perusteluja vastaukseenne.)
  - a. Kyllä
  - b. Ei
  - c. Emme ole huomanneet merkitystä

9. Koetteko omahoitajuuden helpottaneen lapsenne asioiden hoitoa päiväkodin henkilökunnan kanssa?
  - a. Kyllä
  - b. Ei
  - c. Emme ole huomanneet merkitystä

10. Kauanko lapsenne sopeutuminen päivähoitoon kesti?
  - a. 0 – 2vko
  - b. 2vko – 4vko
  - c. yli kk

11. Koetteko, että omahoitaja helpotti lapsenne sopeutumista päivähoitoon?
  - a. Kyllä
  - b. Ei
  - c. Emme ole huomanneet merkitystä

12. Onko pienryhmätoiminta mielestänne hyväksi lapsellenne?
  - a. Kyllä
  - b. Ei
  - c. Ei merkitystä

13. ~~SAANA VAPAA!~~ Tähän voitte kommentoida mielipiteitänne omahoitajuudesta ja pienryhmätoiminnasta. Lisäksi voitte kirjata ylös lapsenne kertomia asioita omahoitajuuteen liittyen.
